

dossier geweld gemeld en geteld

Inhoud

Geweld gemeld en geteld	5
Hoofdstuk 1 Aandacht voor geweld	8
1.1 Waaronder aandacht voor geweld op kinderen?	8
1.1.1 Lichamelijk geweld of misbruik	10
1.1.2 Emotioneel geweld of misbruik	10
1.1.3 Seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag	10
1.1.4 Verwaarlozing of gebrek aan zorg	10
1.1.5 Getuige van huiselijk geweld	10
1.1.6 Zelfbeschadiging, schadelijke praktijken, geweld via media en ICT	11
1.2 Voorbij het signaal: het onderzoek	12
1.2.1 Het kwalitatief onderzoek	12
1.2.2 Het kwantitatief onderzoek	13
1.3 Beperkt inzicht in leefwereld van kinderen	15
Hoofdstuk 2 Geweld in het gezin, op school en in de vrije tijd	18
2.1 Geweld in het gezin	18
2.1.1 Wat signaleren kinderen en jongeren ons via het ombudswerk?	18
2.1.2 Wat blijkt uit het kwalitatief onderzoek?	20
2.1.3 Kinderen en jongeren over zorg en gezag binnen het gezin via kwantitatieve bevraging	25
2.1.4 Kinderen en jongeren over geweld binnen het gezin via kwantitatieve bevraging	27
2.2 Geweld op school	31
2.2.1 Wat signaleren kinderen en jongeren via het ombudswerk?	31
2.2.2 Kinderen en jongeren over zorg en gezag binnen de school vanuit focusgesprekken	33
2.2.3 Kinderen en jongeren over zorg en gezag op school en vrije tijd via kwantitatieve bevraging	34
2.2.4 Kinderen en jongeren over geweld op school via kwantitatieve bevraging	36
2.3 Geweld in de vrije tijd	39
2.3.1 Wat signaleren kinderen en jongeren via het ombudswerk?	39
2.3.2 Kinderen en jongeren over zorg en gezag binnen de vrijetijdscontext vanuit focusgesprekken	41
2.3.3 Kinderen en jongeren over geweld in hun vrije tijd via kwantitatieve bevraging	42
2.4 Geweld in de Vlaamse populatie	46
2.5 Associatie van risicofactoren met geweld	48
2.5.1 In de thuiscontext	48
2.5.2 In de school- en vrije tijdcontext	49

Hoofdstuk 3	Besluiten en aanbevelingen	52
3.1	Besluiten	52
3.1.1	Besluiten uit de kwalitatieve bevraging	52
3.1.2	Besluiten uit de kwantitatieve bevraging	53
3.2	Aanbevelingen	55
3.2.1	Verbod op lijfstraffen in de wetgeving	56
3.2.2	Rechtsingang tot de jeugdrechter, ook voor minderjarigen	57
3.2.3	Installeren van een stappenplan voor detectie en vorming	57
3.2.4	Versterk bestaande hulpverlening als meldpunt voor alle vormen van geweld	58
3.2.5	Naar een sterkere eerstelijns hulpverlening	59
3.2.6	Extra aandacht voor risicogroepen	59
3.2.7	Een sociaal beleid tegen kansarmoede	59
3.2.8	Vorming en sensibilisering van alle betrokkenen	60
3.2.9	Seksuele vorming tegen seksueel misbruik	61
3.2.10	Nationaal coördinerend kader op geweld op kinderen	61

Geweld gemeld en geteld

De zes Vlaamse vertrouwenscentra voor kindermishandeling hebben in 2010 van 9.402 kinderen een melding ontvangen omdat ze werden misbruikt of verwaarloosd. Dat zijn er 600 meer (+7%) dan een jaar eerder. Hulpverleners spreken van een 'Vangehluwe'-effect. Het heeft de lippen bij mensen losgemaakt en de samenleving kijkt ook scherper toe. Slachtoffers en familieleden nemen sneller contact op met een vertrouwenscentrum.

Ook de overheid zat naar aanleiding van het seksueel misbruik in de Kerk niet stil. De Bijzondere Kamercommissie Seksueel Misbruik van het federale parlement formuleerde 70 aanbevelingen om misbruik van minderjarigen te voorkomen en beter aan te pakken. Verschillende van deze aanbevelingen worden op korte termijn wet. Op Vlaams niveau gaf minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vandeuren opdracht om dit najaar een sensibiliseringscampagne rond seksueel misbruik op te zetten. Er wordt concreet nagedacht over de oprichting van één centraal meldpunt voor geweld en seksueel misbruik voor de gehele bevolking.

Kortom, er is het laatste jaar veel aandacht voor seksueel misbruik bij kinderen en jongeren. Hulpverleners melden dat het kindermisbruik in Vlaanderen een ander gezicht krijgt, dat het ernstiger en complexer wordt. En dat er steeds andere vormen van geweld opduiken. Denken we maar aan het emotionele geweld bij kinderen die getuige zijn van partnergeweld of die het slachtoffer zijn van aanslepende (v)echtscheidingen. Maar ook aan verbaal geweld en aan extreem fysiek geweld tussen jongeren onderling.

Al deze vormen van geweld op kinderen en jongeren zouden eigenlijk een onderwerp moeten zijn van een bijzondere commissie. Dat is alvast het beeld dat wij krijgen op basis van de verschillende klachten die ons via het ombudswerk op het Kinderrechtencommissariaat bereiken.

Geweld speelt zich ook buiten de gezinscontext af. En is meer dan alleen maar seksueel misbruik. Met welke vormen van geweld worden kinderen en jongeren bijvoorbeeld geconfronteerd in de sportclub? Hoe zit het met geweld in jeugd Bewegingen? Wat zijn specifieke risicogroepen en -factoren? Hoe groot is de incidentie en prevalentie van geweld bij kinderen en jongeren in de totale bevolking? We merken dat er weinig kennis, cijfermateriaal en inzicht bestaat om op deze vragen beleidsmatig afdoende antwoorden te formuleren. Er zijn wel efficiënte kleinschalige projecten rond geweldbestrijding, maar deze projecten missen te vaak een structurele inbedding. Hierdoor is er geen continuïteit in de dienstverlening.

Vanuit internationale hoek wordt het Vlaamse en Belgische beleid regelmatig aangespoord om werk te maken van een beleid om geweld op kinderen en jongeren te voorkomen. Zo uitte het VN-Comité voor de Rechten van het Kind haar grote bezorgdheid over de omvang van kindermishandeling in Vlaanderen. Daarbij ging het in het bijzonder over de vaststelling dat misbruik de tweede oorzaak van kindersterfte is in Vlaanderen. En dat de sterfte als gevolg van misbruik van kinderen hoger is dan in de meeste OESO-landen. Het Comité dringt er bij de Belgische Staat dan ook op aan om de nodige maatregelen te nemen om kindermishandeling te bestrijden. Zo vraagt het Comité de Belgische overheden meer bepaald om een uitgebreid nationaal actieplan tegen misbruik en verwaarlozing op te stellen. Verder vraagt het om daarvoor ook de nodige bijkomende middelen voor preventie en hulpverlening vrij te maken.

Een dergelijk uitgebreid nationaal actieplan moet gebaseerd zijn op een kinderrechten- eerder dan louter op een beschermingsbenadering. Uiteraard vormt het beschermen van kinderen en jongeren een essentieel gegeven. Zij leven vaak in kwetsbare situaties. Maar naast bescherming bieden is het in deze even belangrijk om kinderen en jongeren zelf een stem te geven. In het maatschappelijk debat, in de zorg en hulpverlening, in het in kaart brengen van deze problematiek. Met dit dossier willen wij hiertoe alvast een aanzet geven.

Al van in de beginjaren staat aandacht voor geweld op de agenda van het Kinderrechtencommissariaat. Vanaf het ontstaan in 1998 werkten we mee aan de mediacampagne 'Voorkom kindermishandeling. Stop zelf het geweld'. Deze campagne ontstond uit een samenwerking tussen het Kinderrechtencommissariaat, Kind&Gezin en de Vertrouwenscentra Kindermishandeling. Ook in de daarop volgende jaren riepen we via het jaarlijkse verslag en diverse memoranda herhaaldelijk op tot bewustmakingscampagnes rond geweldloos opvoeden.

Met dit dossier willen wij uitdrukkelijk het perspectief van kinderen en jongeren aan bod laten komen. We doen dit aan de hand van een aantal bevindingen die ons bereiken vanuit verschillende hoeken. Om te beginnen zijn er de klachten die ons bereiken. Voorbeelden van klachten komen doorheen dit dossier aan bod. Daarnaast bevroegen we ook kinderen en jongeren over hun ideeën rond geweld. Meer in het bijzonder peilden wij naar hun opvattingen over geweld, zorg en bestraffing. Met inzichten uit dit onderzoek en uit bijkomende literatuurstudie trokken we tot slot naar een 2000-tal kinderen en jongeren. Bij hen polsten we naar hun ervaringen met geweld in hun gezin, op school en in hun vrije tijd.

Te vaak zien we jongeren enkel als daders van geweld. En te vaak vergeten we dat meer dan de helft van het geweld – volgens het onderzoek van het Vlaams Vredesinstituut – nooit bekend of ontdekt wordt.¹ Via deze vorm van participatie willen we een eerste aanzet geven tot een kinderrechtenbenadering op geweldpreventie.

Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris

1

Hoofdstuk

Aandacht voor geweld

1 Aandacht voor geweld

1.1 Waarom aandacht voor geweld op kinderen?

Geweld is nooit ver weg. Het hoort bij de menselijke conditie. Toch lijken kindermishandeling, seksueel misbruik, pesten, fysieke agressie, verwaarlozing steeds vaker voor te komen of worden ze in ieder geval meer zichtbaar. De verhoogde aandacht voor geweld zorgt er voor dat de verschillende vormen van geweld meer bespreekbaar worden. Slachtoffers vragen om hulp en herstel. De tolerantie tegenover geweld neemt af. Er worden meer professionele werkers ingeschakeld voor onze 'integrale veiligheid'. En toch blijft die zichtbaarheid en bespreekbaarheid relatief. Ook dat toont de realiteit van elke dag.

Een beter leven

Mijn vader is vaak dronken en werkt dat dan op mij uit. Hij slaat mij en laat mij soms tot heel laat thuis werken terwijl het de volgende dag school is. Ik haat het thuis, ik en mijn ouders hebben geen goede band. Mijn ouders houden niet echt van mij omdat ik niet ben zoals mijn 'perfecte' oudere zus. Ze schamen zich voor mij omdat ik niet zo goed ben op school. Ze willen niets met mij te maken hebben en ik wil ook niets meer met hun te maken hebben. Ik wil een beter leven.

Rune, 14 jaar

Aandacht voor geweld, mishandeling en –verwaarlozing is dus meer dan nodig. Het lichamelijk en psychisch lijden van kinderen die het slachtoffer zijn van mishandeling is zo ernstig dat alle beleidsaandacht hiervoor meer dan gerechtvaardigd is. Het Kinderrechtencommissariaat ontvangt jaarlijks heel wat klachten rond geweld waarvan kinderen het slachtoffer zijn. De vormen van geweld zijn daarbij divers, zowel wat de aard van het geweld betreft (fysiek, seksueel, psychologisch) als wat de intensiteit ervan aangaat. Ook de daders (ouders, leerders, opvoeders, andere kinderen, onbekenden) en de contexten (gezinnen, op school en in de vrije tijd) verschillen.

Hoe moet het verder?

Ik word thuis mishandeld en wil weglopen van huis maar ik probeer die gedachten zo veel mogelijk te beperken, maar dat lukt de laatste tijd niet veel meer. Ik verlies meer zelfcontrole en voor ik het weet zal ik een zelfmoordpoging doen. Ik weet niet of er een mogelijkheid is tot verandering maar hoe moet ik door deze situatie zien te komen?

Saskia, 15 jaar

Waar kan ik terecht?

Toen ik acht jaar was, zijn mijn ouders terug samengekomen. Mijn vader is heel streng en mishandelt me fysiek. Veel slaan, tegen de muur gooien, vernederen, arm omwringen, enz. Ik kan er niet meer tegen en ik vind dat ik dit niet langer moet ondergaan. Mijn moeder kijkt hulpeloos weg als hij zo tekeer gaat. Waar kan ik hiermee terecht?

Michael, 13 jaar

De gevolgen voor kinderen zijn al uitvoerig in kaart gebracht. Over alle leeftijden heen zien we dat minderjarigen geconfronteerd worden met nachtmerries, depressies, teruggetrokken gedrag, neurotische stoornissen, posttraumatische stress stoornissen, agressie en regressief gedrag. Naast de gevolgen van traumatische stress op de ontwikkeling van het neurologisch systeem, kunnen er hersenbeschadigingen op jonge leeftijd ontstaan ten gevolge van mishandeling.

Hoe kan ik helpen?

Mijn goede vriendin wordt door haar stiefvader seksueel misbruikt. Ze durft het tegen niemand te zeggen behalve tegen mij. Wat kan ik doen om haar te helpen?

Ellis, 15 jaar

Geweld en misbruik op kinderen en jongeren geeft ook aanleiding tot ontwikkelingsstoornissen en gedragsproblemen. Spijbelen of agressief, asociaal of zelf-destructief gedrag kan onder meer leiden tot slechtere relaties, uitsluiting van school en contacten met het gerecht. Verder blijkt dat langdurige, chronische mishandeling samengaat met een lager IQ, taalontwikkelingsachterstand en lees- en leerachterstand. In ernstige gevallen leidt geweld op kinderen tot dodelijke letsels.

Waar kan mijn vriendin terecht?

Een vriendin van mij werd vroeger door haar moeder mishandeld. De huisarts en enkele diensten waren toen op de hoogte maar niemand heeft toen opgetreden. Nu is mijn vriendin zelf moeder en komt heel de problematiek van haar verleden terug naar boven. Ze heeft dringend hulp nodig zowel voor zichzelf als voor haar kind. Waar kan ze terecht? En kan zij nog klacht indienen?

Ann, 34 jaar

Wat verstaan we onder geweld op kinderen?

In dit dossier ligt de focus in eerste instantie op de minderjarige als slachtoffer van geweld, en dit binnen een diversiteit aan contexten: het thuismilieu, de school en de vrijetijdsomgeving. De geweldplegers zijn daarbij in eerste instantie personen die een zekere verantwoordelijkheid hebben over minderjarigen of er een vertrouwens- of machtsrelatie mee hebben. We denken hierbij bijvoorbeeld aan ouders, leerkrachten, trainers en leiders. Daarnaast worden kinderen en jongeren echter ook slachtoffer van geweld door leeftijdsgenoten. De klachten binnen ons ombudswerk tonen dit heel duidelijk aan. Dit verklaart onze aandacht in dit dossier voor de mate waarin broers, zussen, medeleerlingen, vrienden of andere minderjarigen geweld tegen leeftijdsgenoten plegen.

Er bestaan heel wat uiteenlopende definities over geweld. Wij baseren ons in wat volgt op de definitie van de Vlaamse Vertrouwenscentra Kindermishandeling. Zij definiëren geweld op kinderen en jongeren als *'iedere situatie waarin het kind slachtoffer is van geweld van fysieke, psychische of seksuele aard, en dit passief of actief.'*²

Hieronder bespreken we kort welke verschillende vormen van geweld, mishandeling en verwaarlozing zich kunnen voordoen.

1.1.1 Lichamelijk geweld of misbruik

Het gaat hier over niet-accidentele trauma's waarbij lichamelijke letsels worden toegebracht. Veel voorkomende vormen van fysiek geweld zijn schoppen, slaan, door elkaar schudden, brand- of snijwonden toebrengen, en knijpen. Een bijzondere vorm van lichamelijk geweld is genitale verminking.

1.1.2 Emotioneel geweld of misbruik

We spreken van emotionele mishandeling wanneer kinderen of jongeren te maken krijgen met een vijandige houding, onophoudelijke kritiek, intimidatie, afwijzing, vernedering, scheldpartijen, opsluiting, bedreiging of zelfs ontkenning van hun bestaan. Emotioneel geweld omvat met andere woorden het hele spectrum van negatieve houdingen ten aanzien van kinderen en jongeren.

1.1.3 Seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag

Seksueel geweld of misbruik is een bijzondere vorm van lichamelijke én emotionele mishandeling. Daarbij wordt een kind betrokken bij activiteiten die niet aan zijn of haar leeftijd zijn aangepast, en die gericht zijn op het bevredigen van de behoeftes van een volwassene of jongere. Het gaat om seksuele activiteiten die het kind niet volledig begrijpt waarvoor het niet bekwaam is om instemming te geven en waarbij sprake is van een machtswanverhouding. Doordat grenzen overschreden worden, blijft het kind achter met gevoelens van onmacht en totale verwarring.

Net zoals andere vormen van kindermisbruik kent seksueel misbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag verschillende gradaties. Het gaat van bekluren, strelen over het tonen van pornografisch materiaal tot gerichte seksuele handelingen en kan passief of actief zijn.

1.1.4 Verwaarlozing of gebrek aan zorg

Ook te weinig zorg doet kinderen en jongeren onrecht aan. Het kan hierbij gaan om een tekort aan lichamelijke of aan emotionele zorg. Bij lichamelijke verwaarlozing gaat er onvoldoende of verkeerde aandacht naar kledij, voeding, nachtrust of medische zorgen. In geval van emotionele verwaarlozing ontbeert het kind liefde, geborgenheid, affectie, opvoeding of veiligheid.

1.1.5 Getuige van huiselijk geweld

In wetenschappelijke kringen is er discussie over de vraag of 'getuige zijn van geweld tussen ouders' een vorm van geweld of mishandeling is. Toch nemen wij deze vorm van geweld op in dit dossier. Geweld tussen ouders impliceert namelijk een hoge mate van onveiligheid voor een kind.

1.1.6 Zelfbeschadiging, schadelijke praktijken, geweld via media en ICT

Daarnaast zijn er uiteraard nog andere vormen van geweld. Zo vermeldt de General Comment nummer 13. van het Comité voor de Rechten van het Kind nog een aantal vormen van geweld. Deze General Comment handelt specifiek over artikel 19, dat gaat over het beschermen van kinderen tegen mishandeling en verwaarlozing.³

Concreet gaat het om volgende zaken:

- zelfbeschadiging: eetstoornissen, druggebruik, zelfverminking, zelfmoord(pogingen),
- schadelijke praktijken: lijfstraffen, amputaties, dwangvoeding, testen van de maagdelijkheid, gedwongen huwelijken,
- geweld in de massamedia: stereotypering van jongerengeweld dat een restrictief beleid tegen jongeren bevordert,
- geweld door ICT-toepassingen: seksueel misbruik en prostitutie, cyberpestten, blootstelling aan inhoud die agressief, gewelddadig, hatelijk, bevooroordeeld, racistisch, pornografisch, ongewenst en/of misleidend is.

³ United Nations, 2011, General Comment No 13. Article 19: The right of the child to freedom of all forms of violence, CRC/C/GC/13., http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.13_en.pdf

1.2 Voorbij het signaal: het onderzoek

Wij vinden het belangrijk een zicht te krijgen op de mate waarin Vlaamse kinderen en jongeren met geweld geconfronteerd worden. Daarom lieten we een onderzoek uitvoeren. Bedoeling was om te weten te komen hoe minderjarigen met geweld, mishandeling en verwaarlozing worden geconfronteerd, in welke mate dit gebeurt en wat hun houding hier tegenover is.

Het onderzoek verliep in twee fasen: een kwalitatief luik (januari – juni 2010) en een kwantitatief luik (januari – juni 2011).

1.2.1 Het kwalitatief onderzoek

Werkwijze en uitgangsveronderstellingen

In het eerste kwalitatieve deel polsten we bij een kleine groep kinderen en jongeren naar hun verwachtingen over ‘voor kinderen zorgen’ en ‘gezag uitoefenen’. Concreet vroegen we Kind&Samenleving om focusgroepen te organiseren met een vijftigtal kinderen en jongeren tussen 10 en 18 jaar. Bedoeling van deze focusgroepen was om zicht te krijgen op de bredere context van zorg en gezagsrelaties waarbinnen geweld, mishandeling en verwaarlozing kan plaatsvinden.⁴ 24 jongens en 24 meisjes namen deel aan deze gesprekken: 12 kinderen uit de laatste graad basisonderwijs, 12 kinderen uit de 1e graad secundair onderwijs, 12 jongeren uit de 2e graad en 12 jongeren uit de 3e graad. De focusgesprekken verliepen telkens met groepjes van 6 kinderen (met uitzondering van één klas, waar slechts vier kinderen wilden mee werken). Ieder groepje volgde drie focusgesprekken van één lesuur, en dat elk in een apart lokaal. De onderzoekers ontwikkelden twee leidraden om de gesprekken in goede banen te leiden: één voor het basisonderwijs en de 1e graad van het secundair onderwijs, en één voor de 2e en 3e graad van het secundair onderwijs.

Dit waren de doelstellingen van de focusgesprekken:

- zicht krijgen op wat kinderen en jongeren als voldoende of nodige zorg zien,
- zicht krijgen op hoe ver gezag mag en moet gaan volgens kinderen en jongeren,
- de diverse vormen van disciplineren in kaart brengen,
- zicht krijgen op hoe kinderen en jongeren disciplineren zien,
- zicht krijgen welke beschikbare hulp bij mishandeling en verwaarlozing kinderen en jongeren kennen,
- afdrukken van bestaande internationale vragenlijsten, om zo een eigen gestandaardiseerde vragenlijst op te stellen over incidentie, prevalentie en attitudes tegenover geweld, mishandeling en verwaarlozing, en dat voor een representatieve steekproef van kinderen en jongeren tussen 10 en 18 jaar.

⁴ Voor een gedetailleerd verslag van de werkwijze verwijzen we naar: LAUWERS, H. & S. VAN DE WALLE, 2010, *Nooit, soms, dikwijls...of hoe de complexiteit van kindermishandeling en –verwaarlozing vatten in een vragenlijst, Rapport van het kwantitatief onderzoek voor de opmaak van een vragenlijst om de incidentie en prevalentie van kindermishandeling en –verwaarlozing te meten*, Meise: Kind&Samenleving.
Te raadplegen op www.kinderrechten.be

De onderzoekers vertrokken in de focusgroepen van twee belangrijke verantwoordelijkheden van volwassenen die nauw betrokken zijn bij de opvoeding van kinderen: zorgen voor het kind en gezag uitoefenen.

Deze manier van werken heeft een aantal belangrijke voordelen:

- Door vooral te focussen op het brede domein van zorg en gezag (en in latere instantie ook op de grensgebieden ervan) plaatsen we het perspectief van kinderen en jongeren op verwaarlozing en mishandeling in een bredere context. In plaats van kinderen en jongeren te vragen of incest seksueel misbruik is, is het interessanter om met hen te spreken over wat goede zorg, goede opvoeding, goed gezag nu eigenlijk is. Wanneer wordt mindere zorg verwaarlozing? Wanneer wordt disciplineren mishandeling?
- Niet enkel kinderen die mishandeld zijn komen aan het woord. Het is namelijk ethisch onverantwoord, of tenminste heel erg moeilijk, om met mishandelde kinderen over hun ervaring te spreken. Daarom opteren wij ervoor om op basis van toevallig geselecteerde kinderen te spreken over de bovengemelde ‘goede zorg en gezag’ en de grensgebieden ervan.
- Deze manier van werken is minder confronterend. Ze laat erg veel ruimte voor de eigen invulling van kinderen en jongeren omdat er we niet vertrekken van voorafgaande definities van geweld, mishandeling of verwaarlozing.

1.2.2 Het kwantitatief onderzoek

Opstellen van een vragenlijst

Om deze vragenlijst op te stellen legde Kind&Samenleving in een tweede fase van het onderzoek twee bestaande vragenlijsten over geweld, mishandeling en verwaarlozing voor aan een aantal kinderen en jongeren: de ‘International Child Abuse Screening Tool’ of ICAST-vragenlijst en de ‘Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen’ (VVNG).⁵

Kinderen en jongeren vulden de verschillende vragenlijsten in samen met een onderzoeker. Daarnaast vroegen de onderzoekers een aantal experts om hun mening over beide vragenlijsten op te lijsten.⁶

Op basis van de inbreng van al deze actoren kozen we voor de ICAST-vragenlijst. In deze vragenlijst worden de verschillende vormen van mishandeling namelijk erg gedetailleerd geoperationaliseerd. Ook verwaarlozing en het getuige zijn van huiselijk geweld is hierin vervat. Dat stelt ons in staat om een uitgebreid beeld te krijgen van de omvang van geweld op kinderen in Vlaanderen. Ook al zijn we ons ervan bewust dat we hiermee niet alle vormen van geweld op kinderen in kaart brengen.

5 LAMERS-WINKELMAN, F., SLOT, N.W., BIJL, B., & VIJLBRIEF, A.C. (2007). *Scholieren over mishandeling. Resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling onder leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam/ Duivendrecht: VU, PIResearch.

6 Voor meer detail, zie: LAUWERS, H. & S. VAN DEWALLE, 2010, *Nooit, soms, dikwijls...of hoe de complexiteit van kindermishandeling en –verwaarlozing vatten in een vragenlijst, Rapport van het kwantitatief onderzoek voor de opmaak van een vragenlijst om de incidentie en prevalentie van kindermishandeling en –verwaarlozing te meten*, Meise: Kind&Samenleving. Te raadplegen op www.kinderrechten.be

Daarnaast zijn er nog andere belangrijke argumenten die pleiten voor de ICAST-vragenlijst. Zo peilt deze vragenlijst zowel naar de incidentie als naar de prevalentie van geweld, neemt ze sociaal-demografische factoren op en gaat er ook aandacht naar de ethische omkadering bij het afnemen van de vragenlijst. We beslisten om de Vlaamse versie van de vragenlijst zo weinig mogelijk te laten afwijken van de oorspronkelijke Engelstalige versie, om zo goed mogelijk internationale vergelijkingen te kunnen maken.⁷ Toch waren een aantal aanpassingen in de ICAST-vragenlijsten onvermijdelijk. Sommige vragen waren te weinig contextgebonden of niet aangepast aan de leeftijd van de kinderen. Waar nodig voerde de onderzoekers dan ook een aantal aanpassingen door.

Representatieve steekproef van kinderen en jongeren

Het Kinderrechtencommissariaat maakte de gestandaardiseerde ICAST-vragenlijst aan en plaatste ze online voor drie verschillende contexten. Een eerste vragenlijst polste naar de incidentie en prevalentie van geweld binnen het gezin, een tweede binnen de schoolcontext en een derde binnen de vrijetijdscontext. De drie vragenlijsten waren echter te lang om alle respondenten alle vragen te laten beantwoorden. Daarom kozen we er voor om de respondenten slechts een van de drie vragenlijsten naar keuze te laten invullen. Van de 1925 bevraagde kinderen en jongeren vulden 680 respondenten (35%) de gezinsvragenlijst in, 824 respondenten (43%) de schoolvragenlijst en 421 respondenten (22%) de vrijetijdsvragenlijst. Nadeel van deze werkwijze is dat er op deze manier geen uitspraken kunnen gebeuren over verbanden tussen geweld binnen de verschillende contexten.

Uit het vijfde en het zesde leerjaar basisonderwijs vulden 337 kinderen een van de drie vragenlijsten in. In het secundair onderwijs ging het om 1588 jongeren, verspreid over de verschillende richtingen: 26.7% in de A-stroom, 4.9% in de B-stroom, 22.4% in het Algemeen Secundair (ASO) of Kunstonderwijs (KSO), 13.9% in het Beroeps Secundair onderwijs (BSO), 2.5% in het Buitengewoon Secundair Onderwijs (BUSO) en 12% in het Technisch Secundair Onderwijs (TSO).

Deze leerlingen kwamen uit 42 scholen: 16 basisscholen voor gewoon onderwijs, 24 scholen regulier secundair onderwijs en 2 scholen voor Buitengewoon Secundair Onderwijs. 10 (24%) scholen lagen in West-Vlaanderen, 11 (26%) in Oost-Vlaanderen, 5 (12%) in Antwerpen, 5 (12%) in Limburg, 9 (21%) in Vlaams-Brabant en 2 (5%) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. 21 (50%) scholen lagen in stedelijk gebied.⁸

⁷ De ICAST werd ontwikkeld door 'International Society for the prevention of Child Abuse and Neglect' (Ipscan) een wereldwijd gerenommeerd netwerk dat ijvert voor preventie en behandeling van kindermishandeling, misbruik, verwaarlozing en uitbuiting van kinderen.

⁸ Voor meer gedetailleerde beschrijving van de steekproef zie: GIES, C., VANDERFAELLIE, J. & G. LOOTS, 2011, *Bevraging van kinderen en jongeren over geweld in het gezin*, op school en in de vrije tijd, Brussel: VUB. Te raadplegen op www.kinderrechten.be

1.3 Beperkt inzicht in leefwereld van kinderen

Door enkel deze leeftijds categorieën te bevragen brengen we slechts een deel van de leefwereld van 0- tot 18-jarigen in kaart die worden mishandeld of met geweld worden geconfronteerd. We weten immers uit gegevens van de Vertrouwenscentra Kindermishandeling dat vele misbruiken voorkomen bij erg jonge kinderen. Deze jonge kinderen kunnen we niet bereiken via ons onderzoek.

Vraag is dan vanaf welke leeftijd we kinderen kunnen bevragen via een gestructureerde vragenlijst? Zo zijn kinderen jonger dan 10 jaar nog volop bezig met het ontwikkelen van hun taal- en leesvaardigheden. Daarnaast zijn de hulpbronnen van kinderen nog beperkt, zeker in vergelijking met jongeren. Kinderen in de basisschool zijn nog sterk afhankelijk van hun gezin en van de eigen leerkracht. Overigens is hun geografische autonomie beperkter, waardoor ze ook moeilijker hulp kunnen vinden buiten hun eigen omgeving. Het invullen van een vragenlijst over geweld en mishandeling door kinderen onder de 12 jaar is dan ook maar verantwoord als er voldoende zorg en nazorg voorzien wordt.

Bij oudere kinderen is dit enigszins anders. Jongeren vanaf de leeftijd van 12 jaar kunnen na het invullen van de vragenlijst beroep doen op een groter sociaal netwerk. Ze kunnen makkelijker de hulp inroepen van verschillende leerkrachten en zorgfiguren binnen de school, of via vrienden. Jongeren zijn dus weerbaarder en hebben gemakkelijker toegang tot een adequate nazorg. Maar ook hier moet er voldoende nazorg zijn wanneer ze geconfronteerd worden met bedreigende vragen uit de vragenlijst.

Al deze argumenten wogen we af ten opzichte van de veiligheid en het welzijn van het kind. Wij vinden het een meerwaarde om kinderen te bevragen. Dit om een beter beeld te krijgen van hoe en in welke mate kinderen geweld en mishandeling ervaren. En of dit anders is dan bij jongeren. We beslisten dan ook om kinderen vanaf het vijfde leerjaar in het onderzoek op te nemen. Omwille van het verschil in taalkundige ontwikkeling pasten de onderzoekers de vragenlijst methodologisch aan de leeftijd van de respondenten in de twee laatste jaren van het basisonderwijs aan.⁹ Daarnaast stonden de onderzoekers doorheen het onderzoek zorgvuldig stil bij de ethische kwesties verbonden aan het bevragen van jongere kinderen over hun ervaringen met geweld.¹⁰

⁹ BORGERS, N., DE LEEUW, E., & HOW, J. (2000). Children as respondents in survey research. *Bulletin De Méthodologie Sociologique*, 66: 60-75.

¹⁰ Zie ook: LAUWERS, H. & S. VAN DEWALLE, 2010, *Nooit, soms, dikwijls...of hoe de complexiteit van kindermishandeling en -verwaarlozing vatten in een vragenlijst, Rapport van het kwantitatief onderzoek voor de opmaak van een vragenlijst om de incidentie en prevalentie van kindermishandeling en -verwaarlozing te meten*, Meise: Kind&Samenleving.; GIES, C., J. VANDERFAELLIE & G. LOOTS, 2011, *Bevraging van kinderen en jongeren over geweld in het gezin, op school en in de vrijetijd. Studie in opdracht van het Kinderrechtencommissariaat*, Brussel: VUB. Te raadplegen op www.kinderrechten.be

2

Hoofdstuk

**Geweld in het
gezin, op school
en in de vrije tijd**

2 Geweld in het gezin, op school en in de vrije tijd

Het Kinderrechtencommissariaat ontvangt signalen over geweld in verschillende contexten zoals (v)echtscheidingen met verbaal en fysiek geweld in gezinnen, lijfstraffen en pesten op school en extreme straffen in jeugdbewegingen. Vandaar dat we ons onderzoek opdelen in drie delen: geweld in het gezin, op school en in de vrije tijd. Op vlak van geweld in de vrije tijd concentreren we ons specifiek op geweld bij sportactiviteiten en in de jeugdbeweging. We schetsen hieronder welke vormen van geweld voorkomen in die drie verschillende contexten en in welke mate ze voorkomen. Dat doen we op basis van drie bronnen: ons ombudswerk, het kwalitatief onderzoek en de bevraging van 2000 kinderen en jongeren.

2.1 Geweld in het gezin

2.1.1 Wat signaleren kinderen en jongeren ons via het ombudswerk?

De zoektocht naar advies en hulp

Elk jaar krijgt het Kinderrechtencommissariaat meldingen van geweldsituaties in het gezin. Het gaat dan zowel om psychisch, lichamelijk als seksueel geweld. De melder vraagt meestal niet om een tussenkomst, maar wil vooral weten wat hij kan, mag of moet doen.

Problematische Opvoedingssituatie?

Ik ben bezorgd om Jonas. Hij is 14. Hij is ingeschreven in deeltijds onderwijs, maar komt nauwelijks naar school. Het CLB nodigde hem uit voor een gesprek. Daaruit blijkt dat Jonas erg lijdt onder de labiele thuissituatie. Hij kan moeilijk onder woorden brengen hoe zijn relatie met zijn ouders is. Hij vertelt wel over zwaar alcoholmisbruik, partnergeweld en geweld tegenover hem zelf. Daardoor verwaarloost hij de school. Hij heeft geen zin om iets te doen. En hij hangt urenlang rond op straat. De sociale dienst van de politie kwam al verschillende keren op huisbezoek naar aanleiding van het gezinsgeweld. Na het laatste huisbezoek legt de politie de zaak voor aan het Comité Bijzondere Jeugdzorg. Dat spreekt met de ouders en met Jonas, maar oordeelt dat er geen problematische opvoedingssituatie (POS) is. Wel een spijbelprobleem. De ouders willen ook niet te diep zien graven in hun gezinscontext. En Jonas is bang van een tussenkomst die hem zijn vrijheid zou kosten. Na twee gesprekken sluit het Comité het dossier omdat de ouders én Jonas niet genoeg meewerken. 'Volgens mij is er overduidelijk sprake van een POS. Als niemand daar iets tegen doet, wordt Jonas een vogel voor de kat.'

Schoolbegeleider

Geweld bij een scheiding

Het Kinderrechtencommissariaat krijgt ook meldingen van personen die vermoeden dat kinderen mishandeld worden bij een scheiding. Vaak is het de (v)echtscheiding zelf die de oorzaak is van het geweld. Dat maakt de situatie extra complex en delicaat. Melders vragen dan ook advies en zoeken hulp. Ze stoten bovendien op heel wat juridische obstakels. Zo gebeurt het dat verschillende procedures elkaar doorkruisen of dat verschillende rechters zich buigen over de zaak. Daarnaast is het een hardnekkig vooroordeel dat kindermishandeling wel eens verkeerdelijk als argument gebruikt wordt in de scheidingsstrijd.

Beschermen tegen papa

Ik heb zware vermoedens dat mijn zoontje door zijn papa thuis seksueel misbruikt wordt. Een jaar geleden, toen hij 4 jaar was, begon hij de eerste keer te vertellen dat zijn papa hem pijn deed aan de geslachtsdelen. Ik klopte aan bij het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling. Uit het gesprek bleek dat ze me niet verder konden helpen. Toch heeft de rechtbank de weekendregeling uitgebreid naar een week-weekregeling. Dat loopt nu enkele maanden. Vorige maand belde de school me op omdat mijn zoon in de klas begon te huilen en vertelde dat mijn ex-man hem nog altijd pijn doet. Ik ben hem van school gaan halen en ik ben er direct mee naar de dokter gereden. Daar werden er verwondingen aan de piemel vastgesteld. Er loopt nu een politieonderzoek. De rechtbank weigert de omgangsregeling voorlopig af te bouwen of te verhuizen naar de bezoekerimte. De rechtbank stelt dat het om twee verschillende zaken gaat. Ik ben dus erg boos en ook erg bang. Hoe kan ik mijn kind beschermen tot er duidelijkheid is?

Moeder van Liam, 5 jaar

Ook de deuren van de hulpverlening blijven soms gesloten voor melders, en dat om twee redenen. Enerzijds zijn sommige hulpverleners bang dat ze betrokken worden in een scheidingsstrijd. Daarom vragen ze om toestemming van de twee ouders om de hulpverlening op te starten. Anderzijds kunnen de hulpverleners niet altijd voldoen aan de verwachtingen van de melders. Ouders en jongeren hopen namelijk soms dat de hulpverleners conclusies op papier zetten waardoor de rechtbank meer geloof hecht aan hun verhaal.

Genitale verminking

Het Kinderrechtencommissariaat ontvangt ook meldingen en klachten over genitale verminkingen. Die hebben vaak ernstige gevolgen voor de gezondheid. Ze veroorzaken niet alleen ernstige pijn maar leiden ook tot complicaties, zowel onmiddellijk als op lange termijn. Denk maar aan infecties, psychisch lijden en identiteitsstoornissen. Het zijn vooral kinderen tussen 4 en 12 jaar oud die genitaal verminkt worden. Families sturen hun kinderen naar hun land van herkomst om ze volgens de traditie te laten besnijden. Deze traditie is niet gebonden aan een bepaalde religie of filosofische gedachte. Een recente Belgische studie toont aan dat 1975 meisjes besneden zijn of het risico lopen om te worden besneden.¹¹

Wat met besnijdenis?

Wij worden geregeld geconfronteerd met erkende vluchtelingen die overwegen om hun kinderen in het binnen- of buitenland te laten besnijden.

Hulpverlener

¹¹ DUBOURG D. & F. RICHARD F., 2010, *Studie over de prevalentie van en het risico op vrouwelijke genitale verminking in België*, ITM

2.1.2 Wat blijkt uit het kwalitatief onderzoek?

Wat betekent ouderlijke zorg voor kinderen en jongeren?

De belangrijkste zorgfiguren voor kinderen en jongeren zijn hun ouders. In de gesprekken geven kinderen en jongeren aan dat hun ouders in eerste instantie instaan voor hun basisbehoeften: eten, kleding, onderdak, medische zorg en bescherming voorzien.

Ouders voor het leven

Uw ouders hebt ge eigenlijk uw heel leven nodig, niet echt voor te zorgen, want op een bepaalde leeftijd kunt ge op uw eigen gaan wonen, maar toch uw ouders hebt ge nog nodig voor 'raad', en het is uw gezin, het is uw moeder en uw vader.

Jongen, 2^e graad SO

Maar kinderen en jongeren willen ook dat hun ouders ze duidelijk maken wat de regels zijn om het verschil tussen goed en kwaad te leren kennen. Naast deze vorm van pedagogische zorg is ook emotionele zorg essentieel voor kinderen. Ze willen liefde en aandacht van hun ouders. Geregeld knuffelen onderstreept die liefdevolle relatie.

Knuffelen

Ik vind knuffelen leuk.

Dat geeft je altijd zo een goede moed in het begin van de dag.

Jongen, 1^e graad SO

Wat betekent een tekort aan ouderlijke zorg voor kinderen en jongeren?

Bij deze vraag haalden de kinderen en jongeren vooral een gebrek aan aandacht aan. Dit wijst er op dat kinderen de relatie tussen ouder en kind de meest belangrijke vorm van zorg vinden. Toch vinden kinderen en jongeren niet dat ouders ook voortdurend fysiek aanwezig moeten zijn. Ouders die vaak uit werken gaan, zorgen volgens hen ook voor de kinderen. Vanzelfsprekend mogen ouders niet té lang afwezig zijn. Dan komt de zorgrelatie wel onder druk te staan. Ook ouders die onderling ruzie maken kunnen zo veel aandacht voor elkaar hebben, dat de kinderen op het tweede plan komen. Een aantal kinderen en jongeren stelden echter dat dit niet noodzakelijk zo was.

Altijd ergens terecht

Dat uw ouders er ook altijd voor u zijn, alle dat vind ik eigenlijk ook wel een deel van liefde. Zo het gevoel van 'OK, als er iets gebeurt, ik kan altijd naar mijn mama en papa gaan'. Dat heb je niet altijd bij je vriendinnen of zo. Uw mama en papa die zullen er wel altijd voor u zijn. Ja tenzij als ze dood zijn, maar ja.

Meisje, 3^e graad SO

Kinderen en jongeren vinden sommige zorgtaken van hun ouders niet nodig of zelfs ongewenst. Vooral jongeren uit het secundair onderwijs vermelden dit, hoewel ze respect uiten voor de zorg van hun ouders. Zij zijn namelijk op zoek naar meer autonomie en willen steeds meer zelf bepalen waar hun grenzen liggen.

Altijd gelijk?

Soms hebben ouders wel gelijk, omdat die dat misschien al hebben meegemaakt. Maar er is ook veel veranderd tegen vroeger. Ze denken dan dat ze het weten, maar dat is dan toch niet want het is veranderd. Dan vind ik dat ze niet altijd gelijk hebben.

Meisje, 2^e graad SO

We vroegen de kinderen en jongeren ook of het goed zou zijn als hun ouders ze met een GPS-systeem via hun GSM zouden kunnen volgen. Bijna alle kinderen en jongeren verwierpen dit. De meesten zagen dit als een vorm van overbezorgdheid, die een relatie gebaseerd op vertrouwen omzette in een relatie gebaseerd op wantrouwen en achterdocht.

GSM met GPS?

Ik vind dat gewoon een rare gedachte. Stel u voor, uw ouders zijn op hun werk en ze hebben daar gewoon een GSM voor zich liggen en dan zien ze elke keer een rood punteke waar ge naar toe gaat, ik kan mij dat gewoon niet inbeelden dat een GSM zo gebouwd is ook. Maar gaat ge dan een kind van tien jaar zo een GSM meegeven? Het gedacht alleen al dat een kind met zoiets rondloopt, ik vind dat heel raar. Ik vind dat beangstigend.

Meisje, 3^e graad SO

Hoe zien kinderen de zorg die ze zelf geven?

De relatie tussen kinderen en zorgfiguren is echter geen eenrichtingsverkeer. Kinderen en jongeren voelen zich ook verantwoordelijk voor het welzijn van anderen. Ze zorgen zowel voor volwassenen, vrienden en leeftijdsgenoten als voor zichzelf. Hun manier van zorg dragen is ook bijzonder. Ze kennen de leefwereld van leeftijdsgenoten namelijk beter en pakken de zaken speelser aan. Toch zijn kinderen en jongeren er zich van bewust dat zij meer zorgontvanger dan zorggever zijn. Zij zijn nog niet in staat om de volledige verantwoordelijkheid op zich te nemen.

Zorg voor ouders

Mijn mama die heeft een paar gesprongen aders en ze moest die laten maken. Toen kon, mocht ze er niet op stappen, en moest ik voor haar zorgen. En ik moest samen met mijn broer alle klusjes doen, thee zetten, koffie maken.

Jongen, 5^e leerjaar BaO

Wat is ouderlijk gezag voor kinderen en jongeren?

Ouders zijn de belangrijkste gezagsfiguren voor kinderen en jongeren. Hun gezag wordt duidelijk erkend. Zo oefenen ouders gezag uit over hun tijdsbesteding. Ze bepalen bijvoorbeeld wanneer het bedtijd is of wanneer ze kunnen uitgaan en thuiskomen. Daarnaast hebben ouders bijvoorbeeld ook gezag over hun veiligheid en gezondheid en over hun schoolloopbaan. De manier waarop ouders hun gezag uitoefenen varieert sterk van gezin tot gezin. De ene ouder hanteert strengere en meer rigide regels dan de andere. Volgens de kinderen en jongeren zijn er verschillende elementen die bepalen hoe streng ouders zijn. Zo zijn het verleden, de maatschappelijke status en de leeftijd van de ouders bepalend. Daarnaast is ook de gezinssamenstelling en de geboorterang van het kind van tel. Verder spelen ook het onderlinge vertrouwen en zelfs de gemoedstoestand van de ouders een rol.

Stiefvader

Mijn stiefpa is altijd strenger dan mijn pa. Iedere stiefvader die ik ken, is strenger dan de gewone vader, en bij mij is dat ook zo.

Jongen, 1^e graad SO

Hoewel kinderen en jongeren het ouderlijk gezag aanvaarden, leidt de uitoefening van dat gezag vaak tot conflicten. Conflicten kunnen over de meest uiteenlopende zaken gaan. Denk maar aan te weinig zakgeld, te laat thuiskomen, bemoeienissen met vrienden en schoolprestaties. Opvallend is echter dat kinderen en jongeren niet zozeer het 'wat' contesteren maar wel het 'hoe'. Waarover ouders al dan niet beslissen, is minder belangrijk dan de manier waarop ze hun gezag

uitoefenen. Kinderen en jongeren hebben vooral problemen met autoritaire, onduidelijke, onrechtvaardige en inefficiënte gezagsuitoefening. Gezagsconflicten op zich vinden ze heel normaal in de relatie tussen ouders en kinderen. Meer nog, ze 'spelen' er ook op in en zetten ze soms strategisch in.

Een reden geven

Als ge iets verbiedt dan moet ge daar een reden voor hebben, niet 'daarom' want mijn papa die zegt dat ook soms: 'Waarom niet?' en dan 'daarom' en dat is zo van die kleine kindjes-woorden, waar ge zo niets aan hebt.

Meisje, 2^e graad SO

Zowel kinderen en jongeren als ouders kunnen op diverse manieren reageren op conflicten. Ouders en kinderen praten conflicten soms uit. De meeste kinderen en jongeren vertellen echter dat ze niet anders kunnen dan het gezag aanvaarden, of erin berusten door te zwijgen of zich te verwijderen. Sommige conflicten escaleren natuurlijk ook tot roepen en boos zijn of tot straf.

Straf aanvaarden?

Als ik met de deuren sla als ik echt kwaad ben, dan krijg ik daar nog eens extra straf voor. Ja, dat is echt vervelend.

Meisje, 2^e graad SO

Ouders geven kinderen en jongeren verschillende soorten straffen of ze dreigen met straf. Ze laten ze bijvoorbeeld huishoudelijk werk doen, negeren ze, roepen en schelden tegen ze, nemen hun bezittingen af, zonderen ze af of geven ze een fysieke straf. Een klap krijgen is voor verschillende kinderen uit het basisonderwijs niet ongewoon. Daarnaast getuigden enkele kinderen echter ook van fysieke straffen waarbij het duidelijk ging om kindermishandeling.

Slaan

Mijn broer zegt tegen mijn ma: 'Als ge mij slaat, dan is dat kindermishandeling' en dan zegt mijn moeder: 'Er bestaat ook iets als oudermishandeling. Zo te hard roepen en al en dat is oudermishandeling'. En dan mijn broer zo van 'dat bestaat niet' en mijn ma zo van 'jawel' en dan krijgt hij slaag.

Jongen, 5^e leerjaar BaO

Wat is gezag van andere kinderen en jongeren voor kinderen en jongeren?

Tot slot wijzen kinderen en jongeren ook op het gezag van andere kinderen en jongeren. Vooral de oudere broers en zussen hebben of eigenen zich gezag toe over hun jongere huisgenoten. Dit gezag contesteren ze echter sterk. Het gezag van vrienden is vooral moreel gezag.

Oudere broers en zussen

Oudere broers en zussen hebben ook iets te zeggen want als uw mama en papa al eens niet thuis zijn en je wilt ergens naar toe, dan gaan die ook wel eens rapper zeggen van 'Zorgt dat je tegen dat uur...', allez want die zijn dan wel verantwoordelijk voor u. Allez ja, bij mij is dat toch zo. Ze willen ook altijd weten waar dat ik zit en wanneer ik dan thuis ben.

Meisje, 3^e graad SO

Wat is een pedagogische tik voor kinderen en jongeren?

We hadden in de focusgesprekken extra aandacht voor fysieke straffen. Zo vroegen we wat ze vonden van een ‘pedagogische tik’ als straf. De meningen hierover waren verdeeld. Sommige kinderen en jongeren vonden dit een aanvaardbare en efficiënte opvoedingstechniek. Bovendien vonden ze het krijgen van een klets soms gemakkelijker te dragen dan een andere straf.

Een grote groep kinderen en jongeren vond elke lichamelijke straf echter onaanvaardbaar en inefficiënt. Lichamelijke straffen zetten de relatie tussen een gezagsfiguur en een kind te zwaar onder druk. Toch hielden de kinderen en jongeren ook rekening met de omstandigheden. Aspecten die de aanvaardbaarheid van een ‘klets’ kunnen verhogen, waren volgens hen: de leeftijd van het kind, de druk waaraan ouders bloot staan en contextuele gegevens zoals aantal kinderen, de cultuur en de mate waarin de ‘pleger’ over gezag beschikt. Het belang van de context zien we ook in de mindere steun die er is om de pedagogische tik wettelijk te verbieden, omdat het de invloed van de context uitschakelt.

De kinderen en jongeren verkozen duidelijk om conflicten op te lossen door ze uit te praten. Kinderen en jongeren vinden bovendien dat hier gerust berispingen en zelfs straffen kunnen op volgen, als ze maar weten wat ze fout deden.

Een tik, kindermishandeling?

Ik vind een tik goed. Die kinderen die gaan zo los zijn dat ze gewoon alles van u gedaan krijgen. Ouders die hebben toch een recht om hun kind toch een keer deftig op te voeden. Dat is toch beter dan dat ze later crapuul worden tot en met. Nee, ik vind echt dat ze streng opgevoed moeten worden.

Jongen, 2^e graad SO

Als ge een slag krijgt dan zijt ge er direct van af.

Jongen, 5^e leerjaar BaO

Een tik is hetzelfde als kindermishandeling. Het is goed dat dit in sommige landen al verboden is. Er zijn toch ook andere manieren om te straffen.

Meisje, 2^e graad SO

De kinderen en jongeren vinden dialoog in de zorg- en gezagsrelatie heel belangrijk. De aard van de relatie is met andere woorden belangrijker dan welke zorgen of welke straffen ze precies krijgen. Al moeten de zorgen en de straffen natuurlijk binnen bepaalde grenzen blijven.

Leren

Een straf waaruit je kunt leren, waar je bijvoorbeeld conclusies, waaruit je lessen kunt leren. Dat je dat geen twee of drie keer gaat doen. Bijvoorbeeld uitpraten, over de situatie praten. Je moet het oplossen, hé. Je moet het niet erger maken.

Jongen, 3e graad SO

Kennis over hulpbronnen

Hoewel verwaarlozing en mishandeling af en toe naar voren kwamen, voerden we de gesprekken in dit onderzoek hoofdzakelijk met kinderen en jongeren die niet zwaar verwaarloosd of mishandeld waren. We vroegen ze hoe kinderen en jongeren die te maken krijgen met mishandeling hulp kunnen vinden. De kinderen en jongeren namen kindermishandeling zeer ernstig op en vinden het nodig om in te grijpen. Toch kenden ze weinig of geen mogelijke hulpbronnen. Ze vonden ook dat de eigen draagkracht onvoldoende was.

Peter of nonkel bellen

Als dat zou gebeuren, zou ik het nummer van mijn peter en mijn nonkel opzoeken in mama's telefoon, en dan die gaan bellen.

Jongen, 5^e leerjaar BaO

Mogelijk is deze beperkte hulpreactie te wijten aan een gebrek aan vertrouwen in volwassen zorg- en gezagsfiguren. Kinderen en jongeren denken dat ze harde bewijzen nodig hebben om geloofwaardig te zijn. Dit gebrek aan kennis en aan vertrouwen stelden we ook in eerder onderzoek vast.¹²

Dit vermoeden zagen we bevestigd in het kwantitatief luik. Daarin vroegen we de leerlingen bij wie ze terecht kunnen als ze in een moeilijke of pijnlijke situatie zitten.

Tabel 1: Bij wie kan je terecht wanneer je in een moeilijke en pijnlijke situatie zit of zou zitten? (N = 1925)

Moeder	67%
Vriend of vriendin	54%
Vader	42%
Ander volwassen familielid	18%
Kind of jongere in gezin	15%
Leerkracht	14%
Andere volwassenen in gezin	12%
Clb-medewerker	8%
Huisarts	7%
Kinder- en Jongerentelefoon	5%
Vertrouwenscentrum Kindermishandeling	3%

Tabel 1 laat zien dat kinderen en jongeren vooral hulp zoeken in hun onmiddellijke omgeving: met name bij hun moeder, bij vrienden of hun lief en bij hun vader. Naarmate kinderen ouder worden stijgt het belang van vrienden sterk. Kinderen rapporteren in vergelijking tot jongeren trouwens minder problemen. Vandaar ook dat +16-jarigen procentueel gezien eerder te rade gaan bij hun ouders dan 10- tot 12-jarigen. Familieleden zoals grootouders en tantes, broers en zussen en ook leerkrachten zijn voor een kleiner aantal minderjarigen een hulpbron. Dit kan ook de GON- of leerlingenbegeleider zijn, al is dat enigszins verrassend eerder het geval voor jongeren dan voor kinderen.

De professionele organisaties komen nauwelijks in beeld. Vooral jongeren van 16 jaar en ouder doen wel eens een beroep op het CLB of de huisarts, zij het in erg kleine mate. De Kinder- en Jongerentelefoon en het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling worden door zowel kinderen als jongeren nauwelijks aangekruist als organisaties waar je terecht kan met vragen. Opmerkelijk is dat verschillende minderjarigen vrij 'niemand' antwoordden. Ook uit ons vorig onderzoek over de toegankelijkheid van de jeugdhulpverlening viel op dat een deel van de minderjarigen met zijn hulpvragen blijft zitten. Verschillende respondenten vinden wel troost bij hun huisdier.

2.1.3 Kinderen en jongeren over zorg en gezag binnen het gezin via kwantitatieve bevraging

Op basis van de bevindingen uit de focusgesprekken van het kwalitatief onderzoek breidden we voor de kwantitatieve bevraging de ICAST-vragenlijst uit. Om na te gaan hoe kinderen en jongeren in Vlaanderen zorg en gezag zien, voegden we hierover een aantal vragen toe aan de lijst, onder meer over bestraffing. Nadeel van deze vragen is dat er geen context meegegeven wordt. Welke straf aanvaardbaar is, is onder meer ook afhankelijk van het soort vergrijp dat wordt gepleegd. Kinderen en jongeren gaven ons dit ook aan bij het invullen van de vragenlijst. Toch deden we een aantal interessante vaststellingen.

2.1.3.1 Zorg in het gezin

We vroegen in eerste instantie welke zorg kinderen en jongeren nodig vinden binnen de gezinscontext. Meer bepaald in welke mate vinden zij het nodig dat hun ouders beschikbaar zijn, hun emotioneel ondersteunen en hun verwennen.

Tabel 2: zorg in het gezin (N= 641)

Welke zorg vind jij nodig voor iemand van jouw leeftijd?	Niet Nodig	Niet zo nodig	Nodig	Heel erg nodig
Nood aan beschikbaarheid				
Ze worden naar de dokter gebracht wanneer ze ziek zijn.	2.8%	3.9%	30.7%	62.6%
Er wordt naar ze geluisterd als ze met een probleem zitten.	3.7%	4.4%	33.2%	58.7%
Ze krijgen minstens vijf keer per week een warme maaltijd.	4.5%	10.1%	37.6%	47.7%
Ze worden gestimuleerd om het goed te doen op school.	3.6%	8.0%	50.7%	37.8%
Nood aan emotionele zorg				
Ze krijgen het gevoel dat ze belangrijk zijn.	5.1%	9.7%	43.2%	42.0%
Er wordt tijd vrijgemaakt om dingen te doen met het hele gezin.	4.2%	11.5%	44.9%	39.3%
Ze worden geknuffeld.	5.5%	22.9%	42.4%	29.2%
Ze krijgen complimentjes.	3.4%	17.9%	51.8%	26.8%
Nood aan privacy en verwennen				
Ze hebben hun eigen slaapkamer.	2.7%	16.2%	41.7%	33.7%
Ze krijgen alle spullen die ze willen.	18.7%	51.2%	23.6%	6.6%

Tabel 2 geeft een overzicht van de antwoorden van 641 kinderen en jongeren, op de vraag welke zorg zij nodig vinden op hun leeftijd. Uit het overzicht blijkt dat kinderen en jongeren vooral willen dat ouders beschikbaar zijn. Ze moeten er zijn om voor ze te zorgen als ze ziek zijn, ze moeten er zijn om te luisteren bij een probleem. Ook 'evidentere' zaken zoals voor eten zorgen en helpen bij schooltaak slaat het merendeel van de kinderen en jongeren hoog aan.

Iets minder belangrijk is de *nood aan emotionele zorg*. Toch vindt ook hier de overgrote meerderheid het gevoel belangrijk te zijn (erg) nodig. Daarnaast vinden ze het ook nodig om samen leuke dingen te doen. De meerderheid vindt knuffelen en complimentjes geven nog wel nodig of erg nodig. Toch scoort dit opvallend minder dan de nood aan samen zijn of het gevoel mee te tellen. Meisjes vinden deze nood aan emotionele zorg belangrijker dan jongens.

Tot slot vinden de kinderen en jongeren *privileges en verwenning* veel minder nodig. Alle spullen krijgen die ze willen is voor de grootste groep zelfs niet nodig. Meisjes vinden deze nood aan privileges wel iets belangrijker dan jongens.

Bovendien is deze nood ook groter bij oudere kinderen. Ook jongeren in het Beroeps- en Technisch onderwijs hechten meer belang aan deze privileges. Opvallend is verder dat kinderen en jongeren die een gezondheidsprobleem hebben deze zorg minder nodig vinden.¹³ Wellicht komt dit doordat velen van hen deze zorg al krijgen.

2.1.3.2 Bestrafing in het gezin

Tabel 3: bestraffing in het gezin (N= 641)

Welke straf vind jij ok voor iemand van jouw leeftijd?	Nooit	Soms	Meestal	Altijd
Fysieke en verbale bestraffing				
Ze krijgen een klap met een voorwerp zoals een lat, een haarborstel, een riem...	67.7%	5.6%	3.3%	23.4%
Ze krijgen een klap met de blote hand.	58.0%	14.7%	8.0%	19.3%
Er wordt niet meer tegen ze gepraat voor een bepaalde periode.	55.5%	13.7%	9.4%	15.8%
Ze worden niet meer geknuffeld voor een bepaalde periode.	51.2%	20.6%	13.3%	15.0%
Er wordt luid tegen ze geroepen.	38.1%	31.5%	13.7%	16.7%
Ze krijgen een preek (een uitbrander) die ze beschaamd doet voelen.	34.3%	28.9%	18.4%	18.4%
Afname privileges				
Hun gsm wordt afgenomen.	27.5%	44.8%	15.8%	6.2%
Ze worden verplicht om het zelf goed te maken (voorbeeld door mee te betalen voor een gebroken venster).	22.8%	36.8%	24.0%	16.4%
Ze krijgen voor een bepaalde periode huisarrest.	21.7%	43.5%	24.8%	10.0%
Er wordt met ze gepraat en uitgelegd wat ze verkeerd hebben gedaan.	20.1%	20.1%	25.6%	34.2%

Welke straffen vinden kinderen en jongeren kunnen binnen hun gezin? Tabel 3 geeft aan dat de discussie over de 'pedagogische tik' inderdaad verdeeld is, zoals de focusgesprekken reeds aangaven. Een klap krijgen met een voorwerp vindt de overgrote meerderheid niet kunnen. Toch ziet bijna een kwart van de respondenten hier blijkbaar geen graten in. Hetzelfde geldt ook voor 'een klap met de blote hand krijgen', en dat antwoordden hoofdzakelijk jonge kinderen tussen 10 en 12 jaar. Genegeerd worden vinden meerdere minderjarigen aanvaardbaar. Het merendeel van de minderjarigen vinden vooral de verbale agressievormen zoals luid roepen en een preek geven oké voor iemand van hun leeftijd. Opvallend hierbij is dat er geen onderscheid is naar geslacht, leeftijd, etniciteit of opleidingsniveau.

¹³ 12% van de respondenten antwoordden positief op de vraag: 'Heb je een ziekte of een probleem met je gezondheid waardoor je aan sommige activiteiten moeilijk of niet kan deelnemen?'.

2.1.4 Kinderen en jongeren over geweld binnen het gezin via kwantitatieve bevraging

Fysiek en verbaal geweld

Tabel 4 geeft een overzicht van de items die polsen naar de prevalentie en incidentie van *fysiek en verbaal geweld* binnen het gezin.¹⁴ Heel veel kinderen en jongeren ervoeren ooit fysiek en verbaal geweld (70%). 2,5% van de bevroegde leerlingen hebben zelfs alle opgesomde vormen van geweld ooit ervaren.

Zoals het overzicht laat zien wordt er binnen gezinnen wel wat afgeroepen en gevloekt. Twee derde van alle respondenten worden met minstens een van de drie vormen van verbaal geweld geconfronteerd, 18% van hen zelfs met alle drie.

Het percentage aan *fysiek geweld* (slagen of kletsen) ligt iets lager maar is toch vrij hoog. Een kwart van de respondenten krijgt soms een mep of werd in het verleden aan het haar of oor getrokken. Dit betekent dat zowat de helft van de respondenten ervaring heeft met minstens een van deze drie vormen van fysiek geweld, en 12% zelfs met alle drie.

Ook de *psychische terreur* van verwensingen en het voor schut gezet worden, ervaart een vijfde van de kinderen en jongeren als realiteit. 39% van alle respondenten herkent zich in minstens één van deze vormen van terreur, 4% krijgt met alle drie de vormen van pesterijen te maken.

Tabel 4: Fysiek en verbaal geweld in het gezin (N= 680)

Fysiek en verbaal geweld	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Verbaal geweld				
Riep iemand luid of agressief tegen je?	54.9%	5.6%	31.6%	7.9%
Vloekte of zei iemand gemene dingen tegen je?	59.1%	3.4%	29.3%	8.2%
Fysiek geweld				
Trok iemand aan je haar of aan je oor, of kneep iemand je?	67.6%	7.4%	22.9%	2.1%
Sloeg, mepte of kletste iemand je met de hand?	70.3%	7.6%	20%	2.1%
Duwde, schopte of greep iemand je heel hard vast?	76.6%	5.3%	15.9%	2.2%
Psychische terreur				
Werd je thuis gepest, geplaagd of in verlegenheid gebracht door een ander kind of jongere, waardoor je je verdrietig of slecht voelde?	75.4%	4.3%	17.9%	2.4%
Zei iemand tegen je dat je beter dood zou zijn of dat je beter nooit was geboren?	82.8%	4%	11%	2.2%
Deed iemand je beschaamd of verlegen voelen in het bijzijn van anderen, waarover je je nog altijd slecht voelt?	87.1%	2.2%	9.1%	1.6%

14 Prevalentie geeft aan hoeveel kinderen er ooit mishandeld zijn, incidentie wie er het laatste jaar met geweld is geconfronteerd.

We vroegen ook wie daar dan verantwoordelijk voor was. Uit die analyses blijkt dat de ouders hoofdverantwoordelijk zijn voor het *fysieke geweld* binnen het gezin. 11% à 12% van de respondenten die een mep krijgen, krijgen die van hun ouders. Maar ook de broers en in iets mindere mate de zussen laten zich niet ongelegen. Bij 10% van de respondenten is het broer of zus die hen knijpt of aan de haren trekt. Bij 8 % van wie regelmatig geschopt wordt is een broer de dader. Samen met de rol van de vader duidt dit op een meer mannelijke component van fysiek geweld.

Hetzelfde zien we opduiken bij het *verbale geweld*. Van de kinderen en jongeren die af te rekenen hebben met verbaal geweld roept een kwart van de ouders agressief naar hun kinderen. Bij bijna een vijfde (18%) is de broer hiervoor verantwoordelijk. Het is ook vooral de vader (13%) die vloekt of gemene dingen zegt. Zussen en moeders doen dit de helft minder.

Het uitoefenen van de verschillende vormen van psychische terreur gebeurt door alle leden van het gezin in dezelfde mate.

Extreem geweld

Tabel 5: Extreem geweld in het gezin (N= 680)

Extreem geweld	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Sloeg, mepte of kletste iemand je met een riem, een lat, een stok of een ander voorwerp?	93.1%	1.3%	5.3%	0.3%
Dreigde iemand je pijn te doen, je te doden of kwade geesten tegen je op te roepen?	93.8%	1.3%	4%	0.9%
Deed iemand je in eenzelfde houding staan of deed iemand je lichaams oefeningen doen als straf?	93.7%	2.1%	3.4%	0.9%
Verwondde iemand je met vuur of een ander heet voorwerp?	96.2%	0.6%	2.8%	0.4%
Moest je vuile, kapotte of te kleine kleren dragen, ook al waren er manieren om beteren kleren te krijgen?	96.9%	0.3%	2.6%	0.1%
Kreeg je te weinig te eten of te drinken, ook al was er genoeg voor iedereen?	96.3%	0.9%	2.1%	0.7%
Sloot iemand je op in een heel kleine ruimte of bond iemand je vast als straf?	96.8%	0.9%	1.9%	0.4%
Bedreigde iemand je met een mes of een geweer?	96.9%	0.9%	1.8%	0.4%
Probeerde iemand om te verstikken of te verdrinken?	96.5%	1.6%	1.3%	0.6%

We polsten ook naar extreme vormen van fysiek geweld. Tabel 5 geeft een overzicht van de incidentie en prevalentie hiervan. Gelukkig liggen deze vormen van geweld een behoorlijk stuk lager dan de fysieke geweldvormen van hierboven. Toch is het verontrustend dat 6% van de respondenten recentelijk geslagen werd met een hard voorwerp, 4% in eenzelfde houding moest staan of bedreigd werd met een mes (2%).

Meer verontrustend is dat bijna een kwart van alle respondenten minstens één van deze vormen van extreem geweld aankruist. 5% heeft ervaring met minstens

drie van deze vormen van extreem geweld.

Wie een broer heeft, heeft meer kans op extreem geweld binnen het gezin. Kijken we naar het ouderschap, dan duikt een gelijkaardig mannelijke beeld op als bij de minder extreme vormen van fysiek geweld. Vooral de eerder leeftijdsspecifieke bedreigingen met een mes gebeuren vaker door de broer. Daartegenover staan de eerder bestraffende vormen van geweld, zoals opsluiten in een kleine ruimte, in eenzelfde houding staan of slagen met een riem. Procentueel gezien is de vader hier vaker de dader.

Seksueel geweld - grensoverschrijdend gedrag

Tabel 6: Seksueel geweld - grensoverschrijdend gedrag en blootstelling aan pornografie binnen het gezin (N = 680)

Seksueel geweld - grensoverschrijdend gedrag en blootstelling aan pornografie	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Seksueel geweld - grensoverschrijdend gedrag				
Maakte iemand je van streek door op een seksuele manier tegen je te praten of door seksuele dingen over je te schrijven?	96.5%	0.6%	2.6%	0.3%
Deed iemand je kijken naar zijn of haar geslachtsdelen of keek iemand naar die van jou, terwijl je dit niet graag had?	96.9%	1.2%	1.8%	0.1%
Raakte iemand je geslachtsdelen aan of deed iemand je zijn of haar geslachtsdelen aanraken, terwijl je dit niet graag had?	96.8%	1.5%	1.5%	0.3%
Had iemand seks met jou, terwijl je dit niet graag had?	98.7%	0.4%	0.6%	0.3%
Blootstelling aan pornografie				
Deed iemand je naar een seksfilm of seksfoto's kijken, terwijl je dit niet graag had?	97.5%	0.6%	1.6%	0.3%
Maakte iemand een seksfilm van jou alleen of samen met anderen, terwijl je dit niet graag had?	99.3%	0.1%	0.6%	0%

We polsten ook naar de mate waarin kinderen en jongeren 'seksueel dingen moesten doen of toestaan die ze eigenlijk niet wilden'. Tabel 6 laat zien dat 7% van de respondenten met bepaalde vormen van seksueel overschrijdend gedrag geconfronteerd worden. 8% van de meisjes en 6% van de jongens krijgen met minstens een van de verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag te maken. Dit ligt in de lijn van ander recent onderzoek.¹⁵ Op vlak van de confrontatie met expliciete seksueel getinte beelden zien we net het tegenovergestelde. 3% van de jongens en 2% van de meisjes krijgen al eens te maken met één of beide vormen van seksuele intimidatie. 0.5% van de jongens en meisjes krijgt beiden opgedrongen.

Ook hier polsten we naar wie hiervoor verantwoordelijk is. Omdat de frequentiecijfers zo laag liggen kunnen we hier echter nauwelijks uitspraken over doen. Het enige wat we hieruit alvast kunnen afleiden is dat leeftijdsgenoten buiten het gezin hierin een grotere rol spelen dan de gezinsleden.

¹⁵ Een recent slachtofferonderzoek naar geweld bij 2.014 mannen en vrouwen in België toont aan dat 8,9% van de vrouwen en 3,2% van de mannen voor hun 18e gedwongen werd tot seksuele aanrakingen of betrekkingen. PIETERS, J., ITALIONA, P., OFFERMANS, A-M & HELLEMANS, S. (2010). *Ervaringen van vrouwen en mannen met psychologisch, fysiek en seksueel geweld*. Brussel: Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.

Onveiligheidsgevoelens en getuige van geweld

In welke mate voelen kinderen en jongeren zich veilig? De vragen gingen gedeeltelijk buiten de grenzen van het gezin, door ook te polsen naar de veiligheid van de buurt. Toch heeft dit ongetwijfeld invloed op het gezinsleven. Vrij veel kinderen en jongeren zijn getuigen van geweld. Een kwart ziet volwassenen soms of dikwijls schreeuwen tegen elkaar in die mate dat ze er bang van worden. Een kwart is ooit al getuige geweest van lichamelijk geweld tussen volwassenen.

70% van de minderjarigen geeft aan dat ze met minstens een van deze situaties geconfronteerd worden, 16% met meer dan drie. Vooral inbraken en fysiek geweld tussen volwassenen scoren daarbij hoog.

Tabel 7: Onveiligheidsgevoelens binnen het gezin (N = 680)

Onveiligheidsgevoelens	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Riepen en schreeuwden volwassenen tegen elkaar op een manier die je bang maakte?	60.3%	12.9%	22.4%	4.4%
Zag je volwassenen elkaar slaan, schoppen of lichamelijk pijn doen?	75.9%	7.6%	12.5%	4%
Gebruikte er iemand alcohol of drugs, en gedroeg die zich zo dat je bang werd?	81.8%	7.4%	8.5%	2.4%
Zag je iemand die messen, geweren, stokken of anderen dingen gebruikte om iemand anders pijn te doen of bang te maken?	84.4%	5.1%	8.2%	2.2%

Verwaarlozing

Tabel 8: Verwaarlozing binnen het gezin (N = 680)

Verwaarlozing	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Heb je het gevoel gehad dat je onbelangrijk was?	70.7%	3.1%	21.9%	4.3%
Heb je het gevoel gehad dat er niemand voor je zorgde, je steunde of je hielp wanneer je dat het meeste nodig had?	73.7%	0.8%	15.7%	8.8%
Heb je het gevoel gehad dat er slecht voor je werd gezorgd?	90.3%	1.3%	6.9%	1.5%
Dreigde iemand je voor altijd te verlaten of in de steek te laten?	89%	2.8%	6.9%	1.3%
Werd er slecht voor jou gezorgd toen je ziek was?	93.8%	0.7%	3.2%	2.2%
Verbood iemand je voor een lange tijd thuis nog binnen te komen?	94%	1.6%	3.1%	1.3%

Tot slot polsten we naar de mate van verwaarlozing binnen het gezin (Tabel 8). Een kwart van de respondenten heeft regelmatig het gevoel dat hij of zij onbelangrijk is, voelt zich onbegrepen of aan zijn lot overgelaten. 41% van alle kinderen en jongeren voelt zich soms wel eens verwaarloosd. 9% beantwoordt drie van de zes items positief.

Het gebrek aan zorg wordt wel minder als een probleem ervaren. Indien dit toch gebeurt, zijn het vooral de ouders, en in het bijzonder de moeder, die de minderjarigen het gebrek aan zorg verwijten.

2.2 Geweld op school

2.2.1 Wat signaleren kinderen en jongeren via het ombudswerk?

Pesten door leerkrachten

Klappen van de leerkracht. Hoe pak ik dat aan?

Onze zoon heeft ADHD en heeft dus soms problemen met stilzitten. Sommige leerkrachten vinden dat niet altijd gemakkelijk, wat ik ook begrijp. Maar gisteren kwam onze zoon helemaal overstuurd thuis. Hij had van een leerkracht twee klappen in zijn gezicht gekregen. Dat zou bovendien niet de eerste keer geweest zijn. Hoe moet ik dat aanpakken?

Moeder van Bavo, 13 jaar

Volgens een aantal leerlingen misbruiken sommige leerkrachten hun gezagspositie. Ouders en leerlingen klagen ook over het pedagogisch functioneren van leerkrachten. De meeste meldingen gaan over misbruik van machtsverhoudingen tussen leerkracht en leerling. Zo klagen ze over intimidatie, vernederingen of bedreigingen. Daarnaast zijn er ook klachten over leerkrachten die hun leerlingen hardhandig aanpakken. Ze geven ze een klap, trekken ze aan de haren of halen ze hardhandig uit de groep.

Pestende juf. Welke stappen kan ik zetten?

Ik wil melden dat de juf van mijn zoon op school al vijftien jaar kinderen pest: vernederende opmerkingen, voortdurend slecht geluimd zijn, hard zijn voor de kinderen. De geviseerde kinderen, waar onder mijn zoon gaan niet graag meer naar school en kampen met een laag zelfbeeld. De directeur van de school is op de hoogte en geeft toe dat de leerkracht niet echt geschikt is om met lagere schoolkinderen te werken, maar hij blijft wel achter zijn personeel staan. Ik vraag me af of het Kinderrechtencommissariaat voor deze kinderen kan opkomen of welke stappen ik zelf nog kan zetten.

Moeder van Brecht, 9 jaar

Wat kan ik doen?

Ik heb problemen met de leerkracht Frans. Ik kan dat vak echt niet goed. De leerkracht vindt het leuk om leerlingen voor de hele klas te kleineren. Mij lacht hij ook dikwijls uit. Hij zegt ook regelmatig mijn slechte punten voor de klas om te laten zien hoe dom ik ben. Ik dacht dat leerkrachten ook respect moesten hebben voor leerlingen? Ik doe mijn best maar hij blijft me vernederen.

Sabrina, 14 jaar

Pesten door medeleerlingen

Leerlingen die andere leerlingen pesten komen op elke school voor. Het is een erg complex probleem. Bovendien gaat het pesten soms door buiten de schoolmuren.

Pesten

Mijn elfjarige jongen laat weten dat hij gepest wordt op school. Nadat ik om een overleg vroeg met het CLB en de school om te wijzen op de ernst van de problematiek, besloot de school een project uit te werken rond pesten. De school had vroeger erg weinig initiatief genomen rond het thema. Ik wou het Kinderrechtencommissariaat laten weten dat scholen soms heel weinig visie hebben rond pesten wat betreurenswaardig is gezien de groeiende omvang van het probleem.

Mama van Jef, 12 jaar

Een aanslepend pestprobleem kan het welzijn en het welbevinden van een kind zwaar ondermijnen. Vindt een kind geen gehoor of wordt het niet geloofd, dan krijgt hij nog meer het gevoel dat het allemaal zijn eigen schuld is. Bovendien kampen de slachtoffers erg vaak met overmatige stress. Maar ook leerlingen die getuige zijn van pesten ervaren een negatieve weerslag. Ook de pester zelf kampt wellicht met een achterliggende problematiek.

Stampen in de buik. Wat kan ik nog doen?

Ik word gepest op school. Ik heb geen vrienden meer. Thuis durf ik het niet meer te vertellen, want ik merk dat mijn mama dan verdrietig wordt. Op school zeg ik het ook niet meer, want zij hebben met de pesters gesproken en die zegden dat mijn verhaal niet waar was. Daarmee was de zaak voor de school afgesloten. Vorige week werd het erger. Ze hebben mij in mijn buik gestampt en een bloedneus geslagen. Ik heb er genoeg van. Wat kan ik nog doen? Ik zie geen uitweg meer.

Shari, 11 jaar

De meeste melders vragen vooral advies. Ze willen ondersteuning om het pestprobleem aan te pakken. Vooral minderjarige melders zijn op zoek naar tips. Ouders klagen vooral over het beperkte optreden van de school en over hun onmacht om het pestprobleem effectief aan te pakken. Veel scholen voeren maar een beperkt pestbeleid en maken nauwelijks gebruik van de beschikbare methodieken.

Daarnaast zijn er ook heel wat scholen die wel een heel goed pestbeleid voeren. Maar ondanks de prima initiatieven, kunnen ook zij het pestprobleem toch niet altijd baas. Schooldirecties zien soms geen uitweg meer en voelen zich machteloos.

Bovendien werken scholen vaak wel met de gepeste leerling en zijn ouders, maar nemen ze hoogst uitzonderlijk contact op met de ouders van de pesters. Ook dat roept bij slachtoffers ongewild schuldgevoelens op. Breng je alle betrokkenen op de hoogte en engageer je ze dan kan je het pestprobleem wel open trekken.

Dubbel gestraft

Onze zoon gaat naar het buitengewoon onderwijs. Hij is altijd het mikpunt van pesterijen. Er zijn al verschillende methodes uitgeprobeerd, maar niets lijkt te helpen. Ik verwijt de school niets, want zij weten nu ook niet meer hoe ze het verder moeten aanpakken. Ze raden me aan van school te veranderen. Mijn kind zal dus dubbel gestraft worden: hij werd gepest en hij zal zich moeten aanpassen aan een nieuwe school. Hij vindt dat erg onrechtvaardig.

Mama van Pieter, 12 jaar

2.2.2 Kinderen en jongeren over zorg en gezag binnen de school vanuit focusgesprekken

Nood aan vertrouwenspersoon op school

Zorg op school is voor kinderen en jongeren in de allereerste plaats educatieve zorg. Leerkrachten moeten goed onderwijs geven. Als dat nodig is moeten ze ook extra hulp geven. Maar moeten leerkrachten of andere volwassenen op school ook zorg geven bij persoonlijke problemen? Daarover zijn de meningen sterk verdeeld. Of leerkrachten deze zorg aanbieden én leerlingen ze aanvaarden hangt in grote mate af van de relatie tussen leerkracht en leerling. Vooral het gebrek aan vertrouwen in hun leerkracht, is een belangrijke barrière voor heel wat kinderen en jongeren. Toch zijn veel kinderen en jongeren er zich van bewust dat het persoonlijke leven en het schoolleven geen totaal afgescheiden, autonome werelden zijn. De ene wereld beïnvloedt de andere, en daarom moet er op school ook ruimte zijn voor persoonlijke zorg.

Vertrouwen

Het is ook te zien hoe goed dat je die leerkracht kent. Als je die echt zo vertrouwt, dan is dat anders.

Jongens, 2^e graad SO

Onredelijke regels en leerkrachten

Kinderen en jongeren aanvaarden op school het gezag van leerkrachten, directie en andere volwassenen. Toch ontstaan ook hier dikwijls conflicten. De oorzaak kan erg verschillend zijn. Net zoals thuis gaat het echter niet zozeer over het 'wat', maar wel over het 'hoe'. Ook hier aanvaarden kinderen en jongeren moeilijk dat volwassenen autoritair gezag uitoefenen of onrechtvaardig zijn. Op school moeten kinderen en jongeren zich nog meer dan thuis bij het gezag op school neer leggen. De leerkracht neemt ook dikwijls een machtspositie in door het gesprek te beëindigen of door straf te geven.

De variatie aan straffen is ook in deze context groot: kinderen of jongeren nota's of schrijfstraffen opleggen, ze vernederen of afzonderen, ze educatieve zorg ontzeggen tot zelfs fysiek straffen. Iedereen wijst deze laatste vorm van straffen echter principieel af.

Slaan op school

Nee, leerkrachten gaan u moeilijk beginnen te slaan. Dat mag niet. Ja, dat is kindermishandeling

Jongens, 5^e leerjaar BAO

2.2.3 Kinderen en jongeren over zorg en gezag op school en vrije tijd via kwantitatieve bevraging

Tabel 9a: bestraffing in school (N= 781), in sport (N = 333) en jeugdbeweging (N = 128)

Welke straf vind jij ok voor iemand van jouw leeftijd?		Nooit	Soms	Meestal	Altijd
Fysieke bestraffing					
Een leerling buiten in de kou of de warmte zetten Een kind verplichten buiten te blijven in de koude	School	85.5%	10.8%	2.4%	1.3%
	Sport	89.5%	8.4%	1.8%	0.3%
	Jeugdbew.	79.7%	17.2%	2.3%	0.8%
Een leerling / kind een klap met de hand geven	School	90.4%	6.7%	1.8%	1.2%
	Sport	93.1%	5.4%	0.9%	0.6%
	Jeugdbew.	91.4%	4.7%	3.1%	0.8%
Een leerling / kind een klap geven met een voorwerp zoals een lat of een riem	School	95.0%	2.6%	1.3%	1.2%
	Sport	97.6%	1.2%	1.2%	0.0%
	Jeugdbew.	93.0%	5.5%	0.0%	1.6%
Een leerling / kind door elkaar schudden	School	91.7%	5.8%	1.4%	1.2%
	Sport	88.6%	8.7%	1.5%	1.2%
	Jeugdbew.	88.3%	6.3%	4.7%	0.8%
Een leerling verplichten een lichamelijke oefening te doen zoals lopen of pompen. Een kind verplichten een taak te doen zoals opruimen of schoonmaken	School	54.2%	34.8%	6.7%	4.4%
	Sport	41.7%	42.0%	12.0%	4.2%
	Jeugdbew.	53.1%	28.1%	14.1%	4.7%
Psychische terreur					
Een leerling / kind beschaamd doen voelen over wat hij of zij heeft gedaan door hem of haar te kijk te zetten voor andere leerlingen / kinderen	School	78.4%	15.7%	3.8%	2.0%
	Sport	82.0%	14.1%	2.7%	1.2%
	Jeugdbew.	80.5%	14.1%	2.3%	3.1%
Een leerling / kind negeren door bijvoorbeeld niet op zijn of haar vragen te antwoorden	School	66.6%	25.7%	5.4%	2.3%
	Sport	69.1%	24.6%	4.2%	2.1%
	Jeugdbew.	80.5%	14.1%	3.1%	2.3%
Hard tegen een leerling / kind roepen	School	58.9%	32.7%	5.6%	2.8%
	Sport	58.6%	33.6%	6.0%	1.8%
	Jeugdbew.	75.0%	17.2%	6.3%	1.6%

De vragen over geweld op school waren dezelfde als deze over geweld in de vrije tijd. Deze vragenlijst verschilt echter van deze over geweld binnen het gezin. In onderstaande tabellen vergelijken we de schoolcontext dan ook met de vrijetijdscontext. Toch kan je een aantal resultaten vergelijken met de gezinscontext. Zo laat Tabel 9a zien dat kinderen en jongeren de *fysieke bestraffing* of de ‘pedagogische tik’ veel meer afkeuren buiten de context van het gezin.

Zowel op school, in sportclubs als in de jeugdbeweging zien we een grote intolerantie tegenover fysiek geweld, ongeacht welke vorm. Enkel iemand dwingen een fysieke oefening uit te voeren kan op enige bijval rekenen. Niet toevallig geldt dit vooral in de sportcontext. Opvallend is dat jongens toleranter staan tegenover fysieke bestraffing dan meisjes. Dit geldt zowel voor de school als voor de jeugdbeweging. Verrassend genoeg is dit niet het geval in de sportcontext.

Tabel 9b: bestraffing in school (N= 781) in sport (N = 333) en jeugdbeweging (N = 128)

Welke straf vind jij ok voor iemand van jouw leeftijd?		Nooit	Soms	Meestal	Altijd
Extra taak					
Een leerling strafstudie geven / na school laten nablijven. Een kind verplichten na de training of activiteit nog na te laten blijven	School	35.3%	43.3%	16.5%	4.9%
	Sport	72.4%	22.8%	3.6%	1.2%
	Jeugdbew.	80.5%	14.8%	3.9%	0.8%
Een leerling straf laten schrijven of extra huiswerk geven Een kind extra (sport-) oefeningen laten doen	School	25.7%	46.2%	21.0%	7.0%
	Sport	25.8%	37.5%	21.9%	14.7%
	Jeugdbew.	44.5%	39.8%	10.2%	5.5%
Een kind verplichten het zelf goed te maken (bijvoorbeeld door mee te betalen voor een gebroken venster)	School	39.1%	36.9%	14.1%	9.7%
	Sport	51.7%	28.8%	12.9%	6.6%
	Jeugdbew.	62.5%	25.8%	5.5%	6.3%
De ouders op de hoogte stellen, bijvoorbeeld via een nota in de agenda / door een briefje te schrijven	School	25.9%	39.1%	20.9%	14.2%
	Sport	35.1%	30.3%	20.1%	14.4%
	Jeugdbew.	53.1%	19.5%	18.0%	9.4%
Afzonderen					
Een leerling van de school schorsen voor een bepaalde periode Een kind verbieden voor een bepaalde periode naar de training te komen / voor een bepaalde periode naar de activiteiten of naar de jeugdbeweging te komen	School	44.0%	44.6%	8.5%	2.9%
	Sport	64.6%	30.3%	3.9%	1.2%
	Jeugdbew.	74.2%	21.9%	2.3%	1.6%
Een leerling op de gang zetten Een kind naar de kleedkamer sturen / afzonderen in een apart lokaal	School	24.1%	47.5%	21.4%	7.0%
	Sport	55.6%	35.4%	6.6%	2.4%
	Jeugdbew.	66.4%	28.1%	3.9%	1.6%
Een leerling apart zetten in de klas Een kind apart zetten van de groep, bijvoorbeeld naast het veld of tegen de muur / verbieden deel te nemen aan een activiteit	School	31.6%	42.1%	19.8%	6.4%
	Sport	55.3%	34.5%	7.8%	2.4%
	Jeugdbew.	62.5%	31.3%	4.7%	1.6%
Een leerling naar de directeur of de begeleider sturen Een kind naar de (sport) verantwoordelijke sturen	School	23.6%	44.6%	22.3%	9.6%
	Sport	49.8%	35.1%	10.2%	4.8%
	Jeugdbew.	54.7%	25.8%	14.8%	4.7%

Ook de *psychische terreur* vindt bij het merendeel van de respondenten weinig genade. Iemand zich doen schamen, hard roepen of iemand negeren kunnen op weinig appreciatie rekenen als vorm van bestraffing. Vooral de kinderen en jongeren die lid zijn van een jeugdbeweging staan hier het meest afwijzend tegenover. Wellicht gedogen kinderen en jongeren het binnen de schoolcontext iets meer, omdat het daar ook frequenter voorkomt. Jongens zijn toleranter tegenover deze vormen van bestraffing dan meisjes, zij het dan alleen op school en niet binnen de sportcontext. Hard roepen vinden kinderen en jongeren iets problematischer op school dan in de sportclub. Dat komt misschien doordat hard roepen bij sport ook een vorm van aanmoediging kan zijn.

Veel minder problemen hebben jongeren met een *extra taak* als straf (Tabel 9b). Vooral binnen de schoolcontext aanvaarden ze dit veel beter dan in de vrijetijdsccontext. Dit is waarschijnlijk zo doordat de voorgestelde bestraffingsmethodes (strafstudie, straf schrijven, ouders op de hoogte stellen) een schools karakter hebben. Vandaar dat de meerderheid van de respondenten deze bestraffingen in de jeugdbeweging maar niks vinden. De resultaten voor de sportcontext vallen daar ergens tussen. De sportcontext leent zich er beter toe om extra oefeningen op te leggen.

Ook het *afzonderen* heeft een veeleer schoolse connotatie. Iemand voor een bepaalde periode schorsen, iemand op de gang of apart zetten van de groep of iemand naar de directeur of begeleiding sturen zijn inderdaad bestraffingen die binnen de informelere context van jeugdbewegingen minder gemakkelijk te realiseren zijn.

2.2.4 Kinderen en jongeren over geweld op school via kwantitatieve bevraging

Vernederen

We vroegen kinderen en jongeren in welke mate ze met de verschillende vormen van geweld op school geconfronteerd worden. Uit de antwoorden blijkt dat vernederingen het vaakst voorkomen. Tabel 10 geeft een overzicht van deze verschillende vormen van vernederingen. Vooral ervaringen met vloeken en beledigingen zijn groot. Maar ook de andere vormen zijn voor meer dan een kwart van de leerlingen herkenbaar. Slechts een kleine groep wordt apart gezet.

Ongeveer 85% van alle leerlingen krijgt te maken met minstens één van bovenvermelde vernederingen, 57% zelfs met minstens drie ervan.

Het zijn vooral leeftijdsgenoten die kinderen en jongeren vernederen. Opvallend veel onderwijzend personeel vervloekt wel eens iemand. Daarnaast dreigen veel leerkrachten ook met slechte punten.

Tabel 10: Vernederen in school (N = 825)

Vnederen	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Vloekte iemand op je?	32.2%	6.7%	42.3%	18.8%
Beledigde iemand je met opzet?	43.8%	8.4%	36.4%	11.5%
Schold iemand je grof en kwetsend uit?	50.9%	12.5%	29.6%	7.0%
Riep iemand tegen je om je te vernederen of om je beschaamd te doen voelen?	58.3%	9.3%	27.5%	4.8%
Deed iemand je met opzet dom of belachelijk voelen?	63.4%	7.8%	25.1%	3.8%
Vernielde, pikte of maakte iemand je spullen kapot?	70.4%	10.8%	17.0%	1.8%
Dreigde iemand je slechte punten te geven, terwijl je dit niet verdiende?	85.2%	3.2%	9.6%	2.1%
Zette iemand je apart van andere kinderen/jongeren om je slecht of eenzaam te doen voelen?	84.8%	5.1%	8.0%	2.1%

Seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag

Tabel 11 polst naar seksueel geweld binnen de school. Een derde van de leerlingen krijgt af te rekenen met minstens één van deze seksueel getinte handelingen of praktijken, 4% met drie of meer ongewenste intimiteiten. Ongewenste kussen en ongewenste betastingen komen het vaakst voor.

Tabel 11: Seksueel geweld – grensoverschrijdend gedrag in school (N = 825)

Seksueel geweld - grensoverschrijdend gedrag	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Kuste iemand je terwijl je dit niet graag had?	88.5%	4.7%	5.9%	0.8%
Raakte iemand je lichaam aan op een seksuele manier of op een manier waarbij je je niet goed voelde?	91.8%	3.2%	4.2%	0.8%
Raakte iemand je geslachtsdelen of borsten aan, terwijl je dit niet graag had?	92.5%	2.3%	4.4%	0.8%
Opende iemand zijn of haar kleren, of trok ze uit, in jouw bijzijn, terwijl die dat niet had mogen doen?	94.3%	2.2%	2.8%	0.7%
Deed iemand je zijn of haar geslachtsdelen bekijken of aanraken, terwijl je dit niet graag deed?	94.7%	1.9%	2.7%	0.7%
Deed iemand je seks met hem of haar hebben, terwijl je dit niet graag had?	97.0%	1.3%	0.8%	0.8%
Deed iemand je naar een seksfilm of seksfoto's kijken, terwijl je dit niet graag had?	97.3%	0.5%	1.2%	1.0%
Deed iemand je je kleren uittrekken, terwijl je dit niet graag had?	96.6%	1.7%	1.3%	0.4%

Bij de leerlingen die met een of andere vorm van seksueel overschrijdend gedrag te maken kregen, waren het meestal leeftijdsgenoten die het initiatief namen. Moeten minderjarigen zich uitkleden, dan zijn daar evenveel volwassenen als minderjarigen bij betrokken.

Extreme straffen

Tabel 12: Extreme straffen in school (N = 825)

Extreme straffen	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Zette iemand je als straf buiten in de kou of de hitte?	85.0%	5.0%	8.1%	1.9%
Dwong iemand je om iets gevaarlijks te doen?	85.5%	5.7%	7.3%	1.6%
Deed iemand voor straf in een pijnlijke positie staan of knielen?	86.2%	5.8%	6.5%	1.5%
Kreeg je als straf geen eten?	87.5%	4.8%	6.2%	1.5%
Plette iemand met opzet je vingers of handen?	91.9%	3.3%	4.2%	0.6%
Probeerde iemand je te verstikken door bijvoorbeeld je keel dicht te knijpen?	90.9%	5.2%	3.0%	0.8%
Zette iemand je met opzet in te warm of te koud water?	95.5%	1.6%	1.9%	1.0%
Probeerde iemand je met opzet te snijden met een scherp voorwerp?	95.9%	1.9%	1.5%	0.7%
Waste iemand je mond met vieze zeep of stopte die er erg pikante dingen in?	96.6%	1.6%	1.3%	0.5%
Verwonde iemand je met opzet met vuur of een ander heet voorwerp?	96.7%	1.3%	1.2%	0.7%
Bond iemand je als straf vast met een touw of riem?	97.7%	1.1%	0.7%	0.5%

Worden kinderen en jongeren extreem bestraft op school? Blijkbaar wel. 42% van de leerlingen krijgt met minstens één van deze extreme vormen van geweld te maken, 7% met minstens drie vormen ervan. Het hoogst scoren buiten gezet worden, gedwongen worden iets gevaarlijk te doen, in een pijnlijke positie moeten staan en geen eten krijgen. Vooral leerkrachten passen deze straffen toe. Vingers pletten, iemand verwonden met een voorwerp of iemand vastbinden gebeurt voornamelijk door leeftijdsgenoten.

Fysieke straffen

Tabel 13 laat zien dat fysiek straffen in school vrij frequent voorkomt. Meer dan een kwart van de kinderen en jongeren wordt met opzet pijn gedaan. Bijna 30% krijgt soms of dikwijls schoppen. De overgrote meerderheid van de bevroegde leerlingen (73%) ervaaarde minstens één van deze vormen van fysieke agressie, 42% van de leerlingen ervaaarde minstens drie vormen ervan. Vooral kinderen en jongeren doen elkaar met opzet pijn. Dat doen ze door te schoppen en te slaan met de vuist, of door met opzet met iets te gooien. Op de vingers slaan, aan de oren of het haar trekken gebeurt eerder door leerkrachten.

Tabel 13: Fysiek straffen in school (N = 825)

Fysieke straffen	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Deed iemand je met opzet pijn?	52.1%	17.6%	26.4%	3.9%
Schopte iemand je?	56.1%	14.3%	25.5%	4.1%
Deed iemand je pijn door met opzet een voorwerp naar je te gooien?	70.8%	10.7%	16.4%	2.2%
Sloeg iemand als straf met de hand in je gezicht of op je hoofd?	74.4%	8.8%	14.5%	2.2%
Sloeg iemand je met de vuist?	77.0%	9.6%	12.0%	1.5%
Trok iemand als straf aan je oor?	77.1%	9.6%	11.6%	1.7%
Sloeg iemand als straf met de hand op je arm of vingers?	80.2%	8.6%	9.1%	2.1%
Trok iemand als straf aan je haar?	81.9%	6.9%	9.9%	1.2%

Kwetsende of discriminerende opmerkingen

Tabel 14: Kwetsende opmerkingen in school (N = 825)

Kwetsende opmerkingen	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Sprak iemand op een kwetsende manier over een lichamelijk probleem van je?	97.2%	3.0%	13.8%	4.0%
Sprak iemand op een kwetsende manier over je huidskleur, geslacht, geloof of cultuur?	83.8%	2.3%	9.5%	4.5%
Deed iemand je beschaamd voelen omdat je arm bent of omdat je sommige dingen niet kan kopen?	95.8%	0.6%	3.3%	0.4%
Probeerde iemand je te beledigen omdat je een weeskind bent of geen ouders hebt?	95.8%	0.6%	3.3%	0.4%

Gezien het hoge percentage aan vernederingen in de schoolcontext is het niet zo verrassend dat er nogal wat beledigd wordt binnen de schoolcontext. Tabel 14 geeft een overzicht. Ook hier heeft een relatief hoog aantal leerlingen ervaring met deze vormen van geweld. 34% antwoordt trouwens positief op minstens één van deze items. Gelukkig heeft slechts 2% van de respondenten ervaring met drie of meer van deze kwetsende uitspraken.

Meestal gaat het om beledigingen over een lichamelijk probleem en om huidskleur, geslacht, geloof of cultuur.

Ook hier weer blijken minderjarigen de beledigingen niet te schuwen. Slechts een kleine minderheid van deze beledigingen (5%) wordt op het conto van de leerkrachten geschreven.

Seksuele exploitatie

1.5% van de leerlingen heeft ervaring met één of beide vormen van pornografische exploitatie. Daarbij zijn evenveel leeftijdsgenoten als leerkrachten de dader.

Tabel 15: Seksuele exploitatie in school (N = 825)

Seksuele exploitatie	Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Gaf iemand je geld of spullen om seksuele dingen te doen?	98.7%	0.2%	0.2%	0.8%
Maakte iemand een seksfilm van jou alleen of samen met andere personen, terwijl je dit niet graag had?	99.3%	0.1%	0.2%	0.4%

2.3 Geweld in de vrije tijd

2.3.1 Wat signaleren kinderen en jongeren via het ombudswerk?

Misbruiken in de sport

Het Kinderrechtencommissariaat krijgt ook klachten over geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag tegenover minderjarigen in de sport.

Chantage

Ik speel bij een volleybalclub. De trainer betrapte me op roken. Hij weet dat mijn ouders daar zwaar aan tillen en dreigt ermee het ze te vertellen. Behalve als ik hem wil kussen en me uitkleed voor de webcam van mijn computer. Ik wil dat eigenlijk niet, maar ik ben tegelijk bang dat mijn ouders te weten gaan komen dat ik rook. Hij heeft ook aan een ander meisje van de ploeg al gevraagd hem te kussen en haar borsten te tonen. Ik ben zo bang. Ik durf het niet aan mijn ouders te vertellen. Wat moet ik doen?

Louise, 16 jaar

Gebrek aan pedagogische competenties en klachtprocedures

Het Kinderrechtencommissariaat krijgt ook meldingen over het gebrek aan pedagogische competenties van de trainer.

Koude douche

Bram is 8 jaar. Hij gaat naar naschools zwemmen met de leerkracht LO van zijn school. Omdat hij ruzie had met een andere jongen, haalde de redder hem uit het water en hield hij hem lang onder de koude douche. Ik ben daar heel kwaad over en wil dit aanklagen. Ook de leerkracht LO geeft toe dat het gedrag van de redder buitensporig was.

Vader van Bram, 8 jaar.

Anders behandeld

Ik speel al jaren in dezelfde voetbalclub. Ik wil aanklagen dat onze nieuwe trainer me anders behandelt dan de andere meisjes. Als de groep als opwarming vijf rondjes moet lopen, moet ik er zeven doen. Als ik vraag waarom, krijg ik er nog twee rondes bovenop. Ook mijn ploeggenotes vinden dit onrechtvaardig. Ook zij vinden dat ik anders behandeld word en ze hebben onze trainer gevraagd naar het waarom. Ze kregen alleen de boodschap dat het hun zaken niet zijn.

Brigje, 15 jaar

Gebrek aan vormings- en sanctioneringsbeleid in de jeugdsector

Er zijn ook klachten over monitoren en de aard van sancties die de leiding in jeugdbewegingen oplegt. De monitoren op vakantie-initiatieven en jongeren in leiding zijn doorgaans geen professionele krachten. Je kan ze dus ook moeilijk aanspreken op hun deskundigheid of beroepsethiek. Bovendien is het meestal niet mogelijk om vanuit de ombudsdienst van het Kinderrechtencommissariaat herstelgericht te werken. Het gaat namelijk vaak om initiatieven die beperkt zijn in tijd. Vandaar dat klachtenonderzoek zich altijd richt tot de organisator of koepelorganisatie van de initiatieven.

Vernederd

De gemeentelijke jeugddienst organiseerde activiteiten in de zomervakantie. Bij één van die activiteiten had mijn zoon een conflict met een monitor. Waar alle kinderen bij waren, heeft die monitor de broek van mijn zoon afgetrokken. Mijn zoon werd daar heel boos om en als straf moest hij de rest van de dag op de bank zitten. Ik heb de jeugddienst op de hoogte gebracht en die lieten me weten dat het verhaal van mijn zoon klopte. Maar verder doet de dienst niets met onze klacht. Mijn zoon is zwaar onder de indruk, schaamt zich en wil nu niet meer meedoen met de activiteiten. De aanpak van de leiding was buiten alle proportie en onredelijk. Wat kan ik nog doen?

Moeder van Nick, 8 jaar

Hoe pester aanpakken?

Onze zoon werd op het kamp van de jeugdbeweging zwaar gestraft. De leiding betichtte hem terecht van pesten. Maar voor straf moest hij 's nachts in een koude beek gaan staan, werd hij uitgelachen door de leiding en moest hij maden eten. We hebben het voorval met de leiding besproken die het verhaal nuanceerde. We betwisten niet dat onze zoon aangesproken moest worden op zijn gedrag, maar wel de manier waarop de leiding de situatie aanpakte. Daarop namen we contact op met het nationale verbond waar we te horen kregen dat het verbond niet kan optreden tegen handelingen van lokale leiding. Na lang aandringen was het verbond toch bereid om een brief met verontschuldiging te sturen naar Toby. We klagen zowel de manier aan waarop leiding kinderen straft, als de gebrekkige klachtenbehandeling door de jeugdbeweging en het verbond.

Ouders van Toby, 11 jaar

2.3.2 Kinderen en jongeren over zorg en gezag binnen de vrijetijdscontext vanuit focusgesprekken

Veel kinderen en jongeren vinden zorg in de vrijetijdscontext een ongewoon thema. Bij activiteiten waarbij ze iets aanleren zoals sport of muziek wijzen ze vooral op de educatieve zorg. In die zin lijken vrijetijdsactiviteiten op de schoolse activiteiten. Maar andere aspecten van zorg leveren weinig reactie op. Vrije tijdsactiviteiten zijn vrijblijvend, hun verwachtingen ten aanzien van zorg zijn niet zo uitgesproken.

Meegeven wat verkeerd is

Ik vind dat als ge leider zijt dat ge toch echt de verantwoordelijkheid moet nemen. Want ja, ge zijt de enigste daar die hoger,... ik bedoel, daar zijt ge ook leider voor, he. De kinderen zelf moeten zelf leren beseffen van 'ik ben nu verkeerd bezig' en ik denk dan dat de leider dat moet meegeven.

Jongens, 2^e graad SO

Grotere tolerantie tegen geweld in vrijetijdscontext

Kinderen en jongeren vinden gezag net als zorg een vreemd thema in de vrijetijdscontext. Kinderen en jongeren benadrukken vooral hun eigen keuze en hun eigen verantwoordelijkheid. Gezag is hier relatief, er zijn weinig sancties, en conflicten komen dan ook niet veel voor. Wat wel opviel was dat er in sommige vrijetijdscontexten zoals sport en jeugdbeweging een grotere tolerantie lijkt te bestaan ten aanzien van fysieke straffen, en zelfs van fysiek geweld. Enkele jaren geleden wees de Kinderrechtencoalitie al op het taboe van mishandeling in de vrijetijdscontext: 'Vrijetijdsactiviteiten van kinderen komen tot stand dankzij het engagement van duizenden gemotiveerde vrijwilligers. Daardoor is het ondenkbaar dat deze mensen plegers zouden zijn van geweld tegen kinderen.'¹⁶ Mogelijk is deze grotere tolerantie een andere verschijningsvorm van dit taboe. Het aftasten van grenzen is namelijk kenmerkend voor de vrijetijdscontext. En het aftasten van grenzen kan ook de grenzen van mishandeling opzoeken.

Agressief straffen

Op het speelplein, soms worden daar ook straffen gegeven en je ziet dan zo van die leiders of leidsters dat ze er zo echt aan trekken, aan die kinderen en ze smijten ze tegen de muur. Echt waar. Dat is een beetje overdreven soms. Ik vind dat wel soms agressief, soms.

Jongens, 3^e graad SO

2.3.3 Kinderen en jongeren over geweld in hun vrije tijd via kwantitatieve bevraging

Ook binnen de vrijetijdscontext vroegen we leerlingen van het 5^e en 6^e uit het basis- en het secundair onderwijs om de vragen rond de verschillende dimensies van geweld in te vullen.

Vernederen

Tabel 16: Vernederen in sport (N = 356) en in jeugdbeweging (N = 118)

Vnederen		Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Vloekte iemand op je?	Sport	57.0%	1.7%	32.6%	8.7%
	Jeugdbew.	63.6%	1.7%	30.5%	4.2%
Beledigde iemand je met opzet?	Sport	73.3%	4.2%	19.1%	3.4%
	jeugdbew.	80.5%	1.7%	13.6%	4.2%
Schold iemand je grof en kwetsend uit?	Sport	84.8%	2.0%	12.4%	0.8%
	Jeugdbew.	85.6%	0.8%	11.0%	2.5%
Riep iemand tegen je om je te vernederen of om je beschaamd te doen voelen?	Sport	84.0%	2.0%	12.9%	1.1%
	Jeugdbew.	89.8%	0.0%	7.6%	2.5%
Deed iemand je met opzet dom of belachelijk voelen?	Sport	87.4%	2.2%	8.1%	2.2%
	Jeugdbew.	65.3%	3.4%	28.0%	3.4%
Vernielde, pikte of maakte iemand je spullen kapot?	Sport	91.6%	1.7%	5.9%	0.8%
	Jeugdbew.	89.0%	3.4%	6.8%	0.8%
Dreigde iemand je slechte punten te geven, terwijl je dit niet verdiende?	Sport	94.4%	0.8%	4.2%	0.6%
	Jeugdbew.	96.6%	0.0%	2.5%	0.8%
Zette iemand je apart van andere kinderen/jongeren om je slecht of eenzaam te doen voelen?	Sport	96.3%	0.0%	3.4%	0.3%
	Jeugdbew.	94.1%	0.8%	4.2%	0.8%

Uit Tabel 16 blijkt dat vloeken, met opzet beledigen, belachelijk maken of andere vormen van vernederingen opmerkelijk minder voorkomen in de sport en in de jeugdbeweging dan in de schoolcontext. Vloeken springt er vooral in de sportcontext wel nog bovenuit. De andere vormen van beledigingen komen echter zowat de helft minder vaak voor dan in de schoolcontext. Toch krijgt 53% van de minderjarigen in de sportcontext en 52% van de kinderen en jongeren in de jeugdbeweging minstens één verwijt naar het hoofd geslingerd. Ter vergelijking: op school was dit 85%. In de sport wordt 13% van de kinderen en jongeren met drie of meer vernederingen geconfronteerd, waar dit op school 53% bedroeg. In de jeugdbeweging ligt dit cijfer er met 23% verrassend genoeg tussenin. Vooral ‘met opzet dom en belachelijk gemaakt worden’ springt er hier uit. Misschien is dit eigen aan de plaagcultuur die heerst in dergelijke jeugdverenigingen. Toch vraagt dit extra aandacht. Niet iedereen is hier namelijk even goed tegen gewa- pend.

Uiteraard gebeuren deze vernederingen in de vrijetijdscontext grotendeels door degenen waar ze hun vrije tijd mee doorbrengen. Enkel in de sportcontext, eigen aan de competitieve omgeving, wordt er evenveel af gevloekt door leeftijdsgeno- ten als door betrokken volwassenen. Ook het dreigen met slechte beoordelingen of punten is een trainersaangelegenheid. In jeugdbewegingen komt dit niet voor.

Seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag

10% van de sportievelingen krijgt af te rekenen met minstens één van deze seksuele handelingen of praktijken. Ter vergelijking: op school is dat 33%. Bij jeugdbewegingen ligt dit lager. 3% van de kinderen en jongeren in deze verenigingen geven aan dat ze met één van deze seksuele praktijken geconfronteerd zijn. Wel heeft ook hier 3% minstens drie van deze handelingen ervaren in het verleden. In de sport is dit 2%, waar dit op school 4% was. In de jeugdbeweging komt ongewild kussen, geslachtsdelen bekijken of aanraken en ongewild seks hebben vaker voor dan in de sport. In sportmiddens zijn er dan weer meer minderjarigen die ongevraagd uitgekled werden.

Tabel 17: Seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag in sport (N = 356) en in jeugdbeweging (N = 118)

Seksueel geweld - grensoverschrijdend gedrag		Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Kuste iemand je terwijl je dit niet graag had?	Sport	97.2%	0.8%	1.7%	0.3%
	Jeugdbew.	94.9%	1.7%	3.4%	0.0%
Raakte iemand je lichaam aan op een seksuele manier of op een manier waarbij je je niet goed voelde?	Sport	97.5%	0.0%	2.2%	0.3%
	Jeugdbew.	97.5%	0.0%	2.5%	0.0%
Raakte iemand je geslachtsdelen of borsten aan, terwijl je dit niet graag had?	Sport	96.6%	0.3%	2.5%	0.6%
	Jeugdbew.	99.2%	0.0%	0.0%	0.8%
Opende iemand zijn of haar kleren, of trok ze uit, in jouw bijzijn, terwijl die dat niet had mogen doen?	Sport	97.2%	0.6%	1.4%	0.8%
	Jeugdbew.	98.3%	0.8%	0.0%	0.8%
Deed iemand je zijn of haar geslachtsdelen bekijken of aanraken, terwijl je dit niet graag deed?	Sport	98.3%	0.0%	1.7%	0.0%
	Jeugdbew.	97.5%	0.0%	2.5%	0.0%
Deed iemand je seks met hem of haar hebben, terwijl je dit niet graag had?	Sport	98.0%	0.6%	1.1%	0.3%
	Jeugdbew.	97.5%	0.0%	2.5%	0.0%
Deed iemand je naar een seksfilm of seksfoto's kijken, terwijl je dit niet graag had?	Sport	96.9%	0.0%	2.8%	0.3%
	Jeugdbew.	98.3%	0.0%	1.7%	0.0%
Deed iemand je je kleren uittrekken, terwijl je dit niet graag had?	Sport	98.6%	0.3%	1.1%	0.0%
	Jeugdbew.	100%	0.0%	0.0%	0.0%

In beide contexten zijn de daders vooral leeftijdsgenoten. Enkel binnen de sportcontext geven kinderen en jongeren aan dat volwassenen hen expliciete beelden laten zien.

Extreme straffen

Ook bij extreme straffen is er een opvallend verschil met de schoolcontext, zij het enkel voor de sportsector. Met 20% tegenover 40% heeft slechts half zoveel sporters ervaring met minstens één van deze extreme geweldvormen, 2% van hen met minstens drie extreme straffen (in school is dat 7%). Bij jeugdbewegingen zien we een gelijkaardig beeld als binnen de schoolcontext. Maar liefst 45% van de kinderen en jongeren krijgt in de jeugdbewegingen met minstens één van deze vormen te maken. Dit ligt dus een pak hoger dan in de sportcontext. 12 % krijgt zelfs met minstens drie van deze vormen van extreme bestraffing te maken.

Tabel 18: Extreme straffen in sport (N = 356) en in de jeugdbeweging (N = 118)

Extreme straffen		Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Zette iemand je als straf buiten in de kou of de hitte?	Sport	95.5%	1.7%	2.5%	0.3%
	Jeugdbew.	78.0%	5.9%	15.3%	0.8%
Dwong iemand je om iets gevaarlijks te doen?	Sport	93.5%	0.6%	4.8%	1.1%
	Jeugdbew.	83.1%	2.5%	11.0%	3.4%
Deed iemand voor straf in een pijnlijke positie staan of knielen?	Sport	95.2%	0.8%	2.8%	1.1%
	Jeugdbew.	76.3%	5.9%	15.3%	2.5%
Kreeg je als straf geen eten?	Sport	95.8%	0.3%	3.1%	0.8%
	Jeugdbew.	89.0%	5.9%	4.2%	0.8%
Plette iemand met opzet je vingers of handen?	Sport	96.3%	0.8%	2.2%	0.6%
	Jeugdbew.	94.1%	4.2%	1.7%	0.0%
Probeerde iemand je te verstikken door bijvoorbeeld je keel dicht te knijpen?	Sport	95.5%	2.0%	1.7%	0.8%
	Jeugdbew.	95.8%	0.8%	2.5%	0.8%
Zette iemand je met opzet in te warm of te koud water?	Sport	95.8%	0.3%	3.1%	0.8%
	jeugdbew	87.3%	3.4%	9.3%	0.0%
Probeerde iemand je met opzet te snijden met een scherp voorwerp?	Sport	97.8%	0.3%	1.1%	0.8%
	Jeugdbew.	97.5%	0.8%	1.7%	0.0%
Waste iemand je mond met vieze zeep of stopte die er erg pikante dingen in?	Sport	98.6%	0.6%	0.8%	0.0%
	Jeugdbew.	86.4%	0.8%	10.2%	2.5%
Verwonde iemand je met opzet met vuur of een ander heet voorwerp?	Sport	98.0%	0.6%	1.1%	0.3%
	Jeugdbew.	97.5%	0.0%	1.7%	0.8%
Bond iemand je als straf vast met een touw of riem?	Sport	98.3%	0.6%	0.8%	0.3%
	Jeugdbew.	93.2%	0.8%	4.2%	1.7%

Net als op school straffen volwassenen kinderen en jongeren door ze in een pijnlijke positie te laten zitten, buiten in de kou te zetten of door ze in koud water te zetten. De andere vormen gebeuren vooral door leeftijdsgenoten. Een gelijkaardig beeld duikt op bij jeugdbewegingen.

Fysieke straffen

Ook het fysiek straffen gebeurt minder vaak in de vrije tijd dan op school. Toch kreeg ook hier 41% van de minderjarigen in de sport en 48% in de jeugdbeweging met minstens één van deze vormen van fysieke agressie te maken, waar dit op school 73% is. Dit komt opnieuw vaker voor in de jeugdbewegingen. 13% van de respondenten krijgt minstens drie vormen van fysieke straffen, in sport is dit 10%. Iemand opzettelijk pijn doen, met de hand in het gezicht slaan, aan de oren trekken en met de hand slaan komt vaker voor in de sportsector dan in de jeugdbeweging. In jeugdbewegingen komt iemand schoppen, met opzet een voorwerp naar iemand gooien en aan iemands haren trekken dan weer vaker voor.

Tabel 19: Fysiek straffen in sport (N = 356) en in jeugdbeweging (N = 118)

Fysieke straffen		Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Deed iemand je met opzet pijn?	Sport	73.0%	8.4%	16.3%	2.2%
	Jeugdbew.	76.3%	2.5%	18.6%	2.5%
Schopte iemand je?	Sport	80.6%	4.2%	10.1%	5.1%
	Jeugdbew.	72.0%	7.6%	19.5%	0.8%
Deed iemand je pijn door met opzet een voorwerp naar je te gooien?	Sport	86.0%	2.2%	10.7%	1.1%
	Jeugdbew.	76.3%	7.6%	16.1%	0.0%
Sloeg iemand als straf met de hand in je gezicht of op je hoofd?	Sport	90.7%	1.4%	6.5%	1.4%
	Jeugdbew.	94.1%	0.0%	5.1%	0.8%
Sloeg iemand je met de vuist?	Sport	87.6%	3.1%	5.9%	3.4%
	Jeugdbew.	89.8%	2.5%	6.8%	0.8%
Trok iemand als straf aan je oor?	Sport	92.1%	2.8%	4.8%	0.3%
	Jeugdbew.	94.1%	1.7%	4.2%	0.0%
Sloeg iemand als straf met de hand op je arm of vingers?	Sport	91.3%	2.5%	5.1%	1.1%
	Jeugdbew.	96.6%	0.0%	2.5%	0.8%
Trok iemand als straf aan je haar?	Sport	95.5%	0.8%	3.4%	0.3%
	Jeugdbew.	86.4%	1.7%	11.0%	0.8%

Ook binnen deze context zien we dat vooral leeftijdsgenoten de daders zijn. Wel zijn het eerder volwassenen die aan de oren trekken, zowel binnen de sport als binnen de jeugdbewegingen.

Kwetsende of discriminerende opmerkingen

Tabel 20: Kwetsende opmerkingen in sport (N = 356) en in jeugdbeweging (N = 118)

Kwetsende opmerkingen		Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Sprak iemand op een kwetsende manier over een lichamenlijk probleem van je?	Sport	94.4%	0.8%	4.2%	0.6%
	Jeugdbew.	90.7%	0.0%	8.5%	0.8%
Sprak iemand op een kwetsende manier over je huidskleur, geslacht, geloof of cultuur?	Sport	95.5%	0.0%	2.8%	1.7%
	Jeugdbew.	92.4%	0.0%	7.6%	0.0%
Deed iemand je beschaamd voelen omdat je arm bent of omdat je sommige dingen niet kan kopen?	Sport	98.6%	0.3%	0.8%	0.3%
	Jeugdbew.	96.6%	0.0%	2.5%	0.1%
Probeerde iemand je te beledigen omdat je een weeskind bent of geen ouders hebt?	Sport	98.9%	0.0%	0.8%	0.3%
	Jeugdbew.	97.5%	0.0%	1.7%	0.8%

Kwetsende opmerkingen komen veel minder vaak voor in de sportsector in vergelijking tot de schoolcontext (34%). 'Slechts' 9% van de kinderen en jongeren antwoordt positief op minstens één van deze items. Toch verrassend gezien de competitieve context van het sportgebeuren. Slechts 1% van de respondenten heeft zelfs ervaring met drie of meer van deze kwetsende uitspraken. Opmerkelijk is ook dat dit beeld nauwelijks verschilt van de jeugdbewegingen. 8% antwoordt positief op minstens één van deze items. Slechts 1.5% van de respondenten heeft ervaring met drie of meer van deze kwetsende uitspraken. Ook hier blijken minderjarigen niet bang om elkaar te beledigen. Slechts een kleine minderheid van deze beledigingen staat op het conto van trainers en begeleiders.

Seksuele exploitatie

Tabel 21: Seksuele exploitatie in sport (N = 356) en in jeugdbeweging (N = 118)

Seksuele exploitatie		Nooit	Ooit maar niet in het afgelopen jaar	Soms	Dikwijls
Gaf iemand je geld of spullen om seksuele dingen te doen?	Sport	99.7%	0.0%	0.3%	0.0%
	Jeugdbew.	99.2%	0.0%	0.0%	0.8%
Maakte iemand een seksfilm van jou alleen of samen met andere personen, terwijl je dit niet graag had?	Sport	100%	0.0%	0.0%	0.0%
	Jeugdbew.	100%	0.0%	0.0%	0.0%

Zowel in de sport als in de jeugdbeweging is slechts één kind of jongere met deze vorm van pornografische exploitatie geconfronteerd. In vergelijking met onderwijs is dat verrassend weinig ten aanzien van kinderen en jongeren.

2.4 Geweld in de Vlaamse populatie

Uit het kwantitatief onderzoek blijkt dat alle vormen van geweld en kindermishandeling in de verschillende contexten voorkomen. Geen enkele vorm van geweld en kindermishandeling wordt niet aangekruist. Dit impliceert dat Vlaamse kinderen en jongeren met de lichtste tot de meeste extreme vormen van geweld en kindermishandeling te maken hebben.

Alle vormen van geweld, mishandeling en verwaarlozing correleren met elkaar. Eenzelfde leerling is dus vaak slachtoffer van verschillende vormen van geweld en kindermishandeling. Ervaart een minderjarige fysiek en verbaal geweld in zijn gezin, dan is de kans dus groot dat hij met extreem geweld te maken krijgt, zich verwaarloosd voelt en getuige is van geweld. Wie op school of in de vrijetijdscontext vernederd wordt, maakt meer kans om slachtoffer te zijn van fysiek (extreem) geweld en kwetsende uitspraken.

Vooraf de hoge cijfers binnen de schoolcontext vallen op. Toch zijn ook de cijfers binnen de thuisomgeving en de vrijetijdscontext niet te verwaarlozen.

Binnen de schoolcontext valt in de eerste plaats het vernederen op. 85% van de leerlingen had daar ooit al ervaring mee, 53% van hen zelfs op minstens drie verschillende manieren. Extrapoleren we dit naar de volledige populatie dan betekent dit dat ongeveer 300.000 10- tot 18-jarigen ervaring hebben met minstens drie vormen van fysiek en psychisch geweld binnen de schoolcontext. Ga je na hoeveel kinderen en jongeren ooit al vernederd werden dan kom je uit bij 460.000 leerlingen.

Maar ook binnen de gezins- en vrijetijdscontext stellen we vast dat onze samenleving vooral doorspekt is met verbaal geweld. Zo is het opvallend dat kinderen en jongeren in jeugdbewegingen opvallend veel meer dom en belachelijk gemaakt worden dan in de sportsector. Vloeken, roepen, bedreigingen... Het is blijkbaar voor vele kinderen en jongeren vaak dagelijkse kost. Zo geeft ook 70% van de bevroegde kinderen en jongeren aan thuis minstens één maal getuige te zijn geweest van geweld.

Daarnaast krijgen kinderen en jongeren vooral te maken met *fysieke agressie en bestraffing*. Het zijn daarbij vooral volwassenen die fysieke straffen uitvoeren zoals aan de oren en het haar trekken, of op de vingers tikken. Op vlak van fysieke agressie zijn kinderen en jongeren zelf dan weer vaker dader. Dit betekent dat 225.000 kinderen en jongeren tussen 10 en 18 jaar op school met minstens drie vormen van fysiek geweld te maken hebben. Binnen de gezinscontext en de vrijetijdscontext schommelen die aantallen tussen de 55.000 en de 70.000 kinderen en jongeren.

Opvallend is dat alle vernoemde vormen van geweld, met uitzondering van het gewelddadig straffen, het vaakst gepleegd worden door minderjarigen zelf. In de gezinscontext zijn de gewelddaders voornamelijk de mannelijke gezinsleden: vader en broer. Moeders zijn de hoofdverantwoordelijke op vlak van verwaarlozing in het gezin. Het plegen van grensoverschrijdend seksueel gedrag gebeurt meer door leeftijdsgenoten die geen deel uitmaken van het gezin.

Extreem geweld en kindermishandeling gaat vaak samen met fysiek geweld. Leerkrachten blijken toch nog vaak terug te grijpen naar bestraffingen waarvan je zou denken dat ze tot het verleden behoren: leerlingen in een pijnlijke positie doen staan, buiten zetten in de koude, ze dwingen iets gevaarlijks te doen. 7% of ongeveer 38.000 leerlingen krijgt hier nog wel eens met te maken.

Binnen de gezinscontext heeft ongeveer 5% van de minderjarigen ervaring met extreem geweld. Het gaat hierbij om slagen krijgen met een hard voorwerp, in eenzelfde houding moeten staan, bedreigd worden met een mes.

In de vrijetijdscontext zien we deze bestraffingen minder opduiken, al is dat enkel het geval in de sport. Mogelijke verklaring hiervoor is dat vele bestraffingen sportspecifiek zijn en niet als dusdanig herkend worden als extreme straffen. In de jeugdbewegingen zijn deze extreme vormen van bestraffing wel verontrustender. 12% van de kinderen en jongeren heeft daar ervaring met minstens drie extreme bestraffingen. Een aandachtspunt.

Specifiek *kwetsende of discriminerende opmerkingen* over een lichamelijk probleem of opmerkingen over huidskleur, geslacht, geloof of cultuur komen vooral in de schoolcontext voor. 34% of 134.000 kinderen en jongeren heeft daar ooit al mee te maken gehad. In de vrijetijdscontext gebeurt dit minder. Dit is toch opvallend vooral binnen de sportcontext waar intimidatie in competitie deel uitmaakt van de sportcultuur. Of wordt dit dan misschien als minder kwetsend ervaren?

Tot slot zien we dat binnen de schoolcontext ongeveer 33% van de respondenten met *seksueel grensoverschrijdend gedrag* te maken heeft. Dit betekent dat ongeveer 180.000 kinderen en jongeren vooral te maken krijgen met ongewenste lichamelijke aanrakingen, met aanrakingen van geslachtsdelen en met ongewenst kussen. Dit gedrag gebeurt vooral door leeftijdsgenoten. Het is dan ook ietwat verrassend dat we dit gedrag in de vrijetijdscontext veel minder zien opduiken. 10% van de kinderen en jongeren klaagt dit aan in de sportsector en 3% in de jeugdbewegingen. Binnen het gezin blijkt 7% van de minderjarigen ervaring te hebben met de verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Om en bij de 27.000 kinderen en jongeren worden daar tegen hun zin begluurd, aangeraakt of seksueel geïntimideerd.

2.5 Associatie van risicofactoren met geweld

2.5.1 In de thuiscontext

In de thuiscontext zijn er een aantal factoren die wijzen op een groter risico op kindermishandeling en –verwaarlozing.

Zo is het opvallend dat kinderen en jongeren met een gezondheidsprobleem met alle factoren van geweld en kindermishandeling geassocieerd worden. Dit wordt in ander onderzoek verklaard door het feit dat ouders het moeilijker vinden om kinderen met een beperking op te voeden. Daarnaast zouden deze kinderen vaak niet voldoen aan de verwachtingen van ouders. Ook dat verhoogt opnieuw de kans op mishandeling en verwaarlozing.¹⁷

Ook in etnisch gemengde gezinnen en traditioneel allochtone gezinnen, waarbij beide ouders uit een Maghrebland of Turkije afkomstig zijn, is er een verhoogd risico op geweld, mishandeling en verwaarlozing.¹⁸ In gemengde gezinnen is het risico groter op ‘verbaal en fysiek geweld’ en getuige zijn van geweld. Ook uit Nederlands onderzoek blijkt dit. Traditioneel allochtone gezinnen gebruiken vaker fysiek geweld, nieuwe allochtone gezinnen een combinatie van fysiek en emotioneel geweld.¹⁹

Daarnaast hebben ook gezinnen die kampen met armoede en sociale marginalisatie een grotere kans op geweld, mishandeling en verwaarlozing.²⁰ Naarmate ouders minder loon verdienen uit arbeid, lopen kinderen een groter risico op extreem geweld.

Ook scheidingen hebben een invloed. Kinderen uit een niet-intact gezin hebben een verhoogde kans op verwaarlozing. Onder meer door het tekort aan sociale steun van de levenspartner is het risico op mishandeling groter.²¹ Daarnaast blijkt ook dat mishandelde kinderen vaker worden opgevoed door alleenstaande ouders.²²

Opvallend is bovendien dat jongens vaker het slachtoffer zijn van extreem geweld en meisjes eerder het slachtoffer zijn van verwaarlozing. Jongens zouden eerder externaliserend probleemgedrag stellen door hun onlustgevoelens te veruitwendigen. Daardoor ervaren volwassenen ze sneller als lastiger, waardoor zij een grotere kans lopen om fysiek te worden aangepakt. Ook het Vlaams Vredesinstituut stelt dit in zijn onderzoek vast.²³ Door de sociale druk van leeftijdsgenoten is het voor jongens niet evident om niet mee te doen aan bepaalde vormen van probleemgedrag.

Kinderen met broers en/of zussen worden vaker geconfronteerd met geweld en mishandeling. Ook dat stemt opnieuw overeen met ander onderzoek. Eerder bleek namelijk dat kinderen uit grotere gezinnen een grotere kans hebben op mishandeling en verwaarlozing.²⁴ In het onderzoek van het Vlaams Vredesinsti-

17 GIES, C., VANDERFAELLIE, J. & G. LOOTS, 2011, *Bevraging van kinderen en jongeren over geweld in het gezin, op school en in de vrijetijd. Studie in opdracht van het Kinderrechtencommissariaat, Brussel: VUB.*

18 Traditioneel allochtonen zijn ouders die geboren zijn in een Maghrebland of in Turkije. Nieuw allochtone ouders zijn afkomstig uit landen buiten Europa (in de steekproef hoofdzakelijk Afrika). Etnisch gemengde gezinnen zijn gezinnen waar een van beide ouders uit een Maghrebland, Turkije, het vroegere Oostblok of uit een land binnen en buiten Europa afkomstig is.

19 VAN IJZENDOORN, M. H., PRINZIE, P., EUSER, E. M., GROENEVELD, M. G., BRILLESLIJPER-KATER, S. N., VAN NOORT-VAN DER LINDEN, A. M., BAKERMANS-KRANENBURG, M. J., JUFFER, F., MESMAN, J., KLEINVELDERMAN, M., & SAN MARTIN BEUK, M. (2007). *De nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005)*. Leiden: Casimir.

20 CORBY, B. (2006). *Child abuse. Towards a knowledge base*. Maidenhead: Open University Press.

21 GIES, C., VANDERFAELLIE, J. & G. LOOTS, 2011, *Bevraging van kinderen en jongeren over geweld in het gezin, op school en in de vrijetijd. Studie in opdracht van het Kinderrechtencommissariaat, Brussel: VUB.*

22 VAN IJZENDOORN, M. H., PRINZIE, P., EUSER, E. M., GROENEVELD, M. G., BRILLESLIJPER-KATER, S. N., VAN NOORT-VAN DER LINDEN, A. M., BAKERMANS-KRANENBURG, M. J., JUFFER, F., MESMAN, J., KLEINVELDERMAN, M., & SAN MARTIN BEUK, M. (2007). *De nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005)*. Leiden: Casimir.

23 VLAAMS VREDESINSTITUUT, 2011, *Jongeren en Geweld. Dader- en slachtofferschap gemeten en beleefd*, Leuven: Acco.

tuut geven jongeren aan dat ze de conflicten met broers en zussen vaak onschuldig vinden. Ze stellen vast dat dit een voorbeeld is van een alledaags conflict met niet al te grote gevolgen voor het slachtoffer. Pas wanneer geweld langdurig en intensief is, zien ze het als problematisch.

2.5.2 In de school- en vrije tijdcontext

Omdat de aantallen binnen de vrijetijdscategorie te laag zijn om associaties met risicofactoren vast te stellen, analyseerden we de gegevens van de school en de vrijetijdscategorie samen. Voor de drie contexten hanteerden we, in tegenstelling tot de gezinscontext, dezelfde vragen. Bijkomend voordeel is dat we hierdoor met meer zekerheid uitspraken kunnen doen over mogelijke risicofactoren.

Uit de logistische regressieanalyses blijkt dat er een verband is tussen de onderwijsrichting en alle factoren van geweld, mishandeling en verwaarlozing. In vergelijking met leerlingen uit het Buitengewoon Onderwijs, het Deeltijds Beroeps Secundair Onderwijs, het Kunst Secundair Onderwijs, het Technisch Onderwijs en het Basisonderwijs, hebben leerlingen uit het Algemeen Secundair Onderwijs minder te maken met geweld en mishandeling.

Een andere opvallende bevinding is dat kinderen en jongeren uit een stedelijke schoolomgeving vaker het slachtoffer zijn van vernederingen. In stedelijke en arme buurten is er misschien vaker een gebrek aan sociale verbondenheid tussen de bewoners, en is er meer woonstress. Deze factoren leiden tot een groter risico op geweld, mishandeling en verwaarlozing.²⁵

Conform ander onderzoek zijn meisjes en enige kinderen, zonder broers of zussen, vaker het slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de school- en vrije tijdcontext.²⁶ Een mogelijke verklaring is dat enige kinderen voor hun seksuele ontwikkeling, voorlichting en experimenteelgedrag meer afhankelijk zijn van andere minderjarigen en/of volwassenen. Omdat ze geen broers of zussen hebben om ervaringen mee op te doen (en bijvoorbeeld andere kinderen naakt te zien), komen zij vaker in situaties terecht die gemakkelijk kunnen leiden tot seksueel overschrijdend gedrag. Een andere mogelijke verklaring is dat kinderen zonder broers of zussen geen bescherming kunnen vinden bij hun broers of zussen tegen/in situaties waarin zij slachtoffer kunnen worden van seksueel geweld.

Meisjes rapporteren ook meer situaties met kwetsende of discriminerende opmerkingen. Ook armere kinderen (ouders met minder loon uit arbeid), kinderen met een andere huidskleur (nieuwe allochtonen) en kinderen uit atypische gezinssituaties (gezinnen met een oudere vader) krijgen meer te kampen met beledigingen.

Kinderen met jongere moeders krijgen dan weer minder te maken met dergelijke kwetsende opmerkingen. Jongere kinderen krijgen dan weer meer te maken met fysiek geweld. Dit komt ook meer voor bij kinderen en jongeren uit gezinnen die minder loon verwerven uit arbeid en kinderen uit niet-intacte gezinnen. Ook jongens zijn meer slachtoffer van fysiek geweld.

24 VANDERFAELLIE, J. (2010) Risicofactoren op kindermishandeling. In: VAN DER PLOEG, J. & DE GROOT, R. (red.) *Kindermishandeling: Een complex probleem*. (pp 47 - 66). Apeldoorn: Maklu.

25 COULTON, C. J., CRAMPTON, D. S., IRWIN, M., SPILSBURY, J. C., & KORBIN, J. E. (2007). How neighborhoods influence child maltreatment: a review of the literature and alternative pathways. *Child Abuse and Neglect*, 31, 1117-1142; VAN DER PLOEG, J. (2010). Kindermishandeling: een complex probleem. In: VAN DER PLOEG, J. & DE GROOT, R. (red.) *Kindermishandeling: Een complex probleem*. (pp 15 - 29). Apeldoorn: Maklu.

26 COULTON, C. J., CRAMPTON, D. S., IRWIN, M., SPILSBURY, J. C., & KORBIN, J. E. (2007). How neighborhoods influence child maltreatment: a review of the literature and alternative pathways. *Child Abuse and Neglect*, 31, 1117-1142; VAN DER PLOEG, J. (2010). Kindermishandeling: een complex probleem. In: VAN DER PLOEG, J. & DE GROOT, R. (red.) *Kindermishandeling: Een complex probleem*. (pp 15 - 29). Apeldoorn: Maklu.

3

Hoofdstuk

Besluiten en aanbevelingen

3

Besluiten en aanbevelingen

3.1 Besluiten

3.1.1 Besluiten uit de kwalitatieve bevraging

Uit de focusgroepen komen een aantal belangrijke vaststellingen naar voren. Om te beginnen vinden kinderen en jongeren ouders de belangrijkste zorgfiguren. Naast het voorzien in voeding, kleding en onderdak vinden de bevroegde minderjarigen het belangrijk dat ouders in pedagogische zorg voorzien. Ze willen dat ouders duidelijk maken wat de regels zijn. Zo willen ze van hen leren wat het verschil is tussen goed en kwaad. Zij omschrijven een gebrek aan zorg vooral als een gebrek aan aandacht. Dit houdt echter niet in dat hun ouders altijd fysiek aanwezig moeten zijn. In dat geval komt de zorgrelatie namelijk onder druk te staan door overbezorgdheid. Een zorgrelatie moet gebaseerd zijn op vertrouwen. Het is bovendien een wederkerige relatie. Kinderen en jongeren voelen zich ook verantwoordelijk voor het welzijn van hun ouders.

Kinderen en jongeren erkennen duidelijk het gezag van ouders. Ouders oefenen bijvoorbeeld gezag uit over hun tijdsbesteding, over hun veiligheid en over hun schoolloopbaan. Hoe ouders gezag uitoefenen is afhankelijk van hun maatschappelijke status en leeftijd, de gezinssamenstelling, de geboorterang van het kind en het onderling vertrouwen. Dit gezag geeft vaak aanleiding tot conflicten. Bijvoorbeeld over te weinig zakgeld, het uur van thuiskomen, het bemoeien met vrienden of schoolprestaties. Kinderen en jongeren betwisten vooral de manier waarop ouders dit gezag uitoefenen, eerder dan het gezag op zich. Ze hebben vooral problemen met autoritaire, onduidelijke, onrechtvaardige en inefficiënte gezagsuitoefening. Sommige conflicten worden uitgepraat, maar meestal moeten ze het gezag aanvaarden of erin berusten.

Kinderen en jongeren krijgen thuis verschillende soorten straf: huishoudelijk werk, dreiging met straf, negeren, roepen en schelden, afnemen van bezittingen, afzondering en fysieke straf. Een klap krijgen is voor verschillende van de bevroegde kinderen uit het basisonderwijs geen zeldzaamheid. Sommige kinderen vonden dit een aanvaardbare en efficiënte opvoedingstechniek. De meeste kinderen en jongeren vonden echter elke vorm van lijfstraffen onaanvaardbaar.

Net als in het gezin vinden kinderen en jongeren educatieve zorg op school belangrijk. Leerkrachten moeten goed onderwijs geven en indien nodig extra hulp geven. Kinderen en jongeren aanvaarden ook het gezag van leerkrachten en directie. Net zoals bij ouders ontstaan er conflicten over de manier waarop leerkrachten en directie dit gezag uitoefenen. Ook hier aanvaarden minderjarigen moeilijk autoritaire gezagsuitoefening en onrechtvaardigheid. Binnen de variatie aan straffen wijzen ze fysieke straffen af.

3.1.2 Besluiten uit de kwantitatieve bevraging

Ook uit de kwantitatieve bevraging blijkt dat minderjarigen 'de pedagogische tik' op school veel meer afkeuren dan in het gezin. Een extra taak uitvoeren aanvaarden ze wel meer als bestraffing. Binnen de vrijetijdscontext zijn er dan weer weinig sancties. Conflicten komen daar minder voor omdat vrije tijd vrijblijvender is. Kinderen en jongeren tolereren in de vrijetijdscontext wel gemakkelijker fysieke straffen en zelfs fysiek geweld. Vooral in jeugdbewegingen is dit het geval.

We zetten hieronder de voornaamste vaststellingen uit het kwantitatieve onderzoek op een rij.

Geweld tegen kinderen en jongeren komt overal voor

Een eerste belangrijke vaststelling uit het kwantitatieve onderzoek is dat alle vormen van geweld en kindermishandeling in de verschillende contexten gezin, school en vrije tijd voor komen. Vlaamse kinderen en jongeren hebben dus te maken met zowel de lichtste als de meeste extreme vormen van geweld en kindermishandeling.

Correlatie tussen diverse vormen van geweld

Een tweede algemene vaststelling: alle vormen van geweld en kindermishandeling correleren sterk met elkaar. Slachtoffers van geweld zijn vaak slachtoffer van verschillende vormen van geweld. Ervaren kinderen en jongeren binnen het gezin fysiek en verbaal geweld, dan is de kans dus groot dat ze ook met extreem geweld te maken krijgen, zich verwaarloosd voelen en getuige zijn van geweld. Worden kinderen op school of in de vrijetijdscontext vernederd, dan is de kans ook groot dat deze minderjarigen het slachtoffer zijn van fysiek (extreem) geweld en kwetsende uitspraken.

Vooraf op school

Ten derde vallen vooral de hoge cijfers binnen de schoolcontext op. Het gaat hier dan in de eerste plaats over het vernederen. 85% van de leerlingen had daar ooit al ervaring mee. Dicht volgend op het vernederen krijgen kinderen en jongeren vooral te maken met *fysieke agressie en bestraffing*. Geëxtrapoleerd naar de populatie kan men stellen dat ongeveer 225.000 à 300.000 leerlingen tussen de 10 en 18 jaar ervaring hebben met minstens drie vormen van fysiek en psychisch geweld binnen de schoolcontext. Specifiek daarbij zijn de *kwetsende of discriminerende opmerkingen* over een lichamelijk probleem, huidskleur, geslacht, geloof of cultuur. 34% of zowat 134.000 kinderen en jongeren heeft daar ooit al met te maken gehad binnen de school.

Maar ook binnen de gezins- en vrijetijdscontext stellen we vast dat onze samenleving doordrongen is met verbaal geweld. Vloeken, roepen of bedreigen zijn blijkbaar voor vele kinderen en jongeren vaak dagelijkse kost. 70% van de bevroagde kinderen en jongeren is thuis getuige geweest van geweld. Wat ook de relativiteit aangeeft van een veiligere gezins- en vrijetijdscontext.

Fysiek geweld

Ten vierde: fysiek geweld en het sterk daarmee samenhangende *extreme fysieke geweld* komt nog meer voor dan algemeen wordt aangenomen. 7% van de leerlingen wordt door leerkrachten gedwongen in een pijnlijke positie te staan, wordt buitengezet of wordt gedwongen iets gevaarlijks te doen. In jeugdbewegingen is dat zelfs 12%. Ongeveer 5% van de bevroagde kinderen en jongeren wordt in het gezin geslagen met een hard voorwerp, gedwongen in eenzelfde houding te staan of bedreigd met een mes.

Seksueel overschrijdend gedrag

Ten vijfde zien we dat binnen de schoolcontext ongeveer 33% van de leerlingen met *seksueel overschrijdend gedrag* wordt geconfronteerd. Naar de populatie toe betekent dit dat ongeveer 180.000 leerlingen te maken krijgen met ongewenste lichamelijke aanrakingen, met aanrakingen van geslachtsdelen of met ongewenst kussen. Binnen het gezin blijkt 7% van de minderjarigen ervaring te hebben met de verschillende vormen van seksueel overschrijdend gedrag. Om en bij de 27.000 kinderen en jongeren worden tegen hun zin begluurd, aangeraakt of seksueel geïntimideerd. Binnen de sportsector is dat 10%, binnen jeugdbewegingen 3%.

Daders

Een zesde opmerkelijke vaststelling is dat alle vormen van geweld, met uitzondering van gewelddadige straffen, het vaakst gepleegd worden door minderjarigen zelf. In de gezinscontext zijn de daders van geweld voornamelijk de mannelijke gezinsleden: de vader en de broer. Moeders worden als hoofdverantwoordelijke aangeduid bij verwaarlozing in het gezin. Het plegen van grensoverschrijdend seksueel gedrag gebeurt meer door leeftijdsgenoten van buiten het gezin.

Risicofactoren

Het aantal vastgestelde risicofactoren op geweld binnen de gezinscontext bevestigen de contextuele invloed van kansarmoede op geweld. Meer in het bijzonder wordt de kans op geweld groter bij het hebben van gezondheidsproblemen, bij etnisch gemengde en allochtone gezinnen, bij het leven in armoede en in éenoudersgezinnen. Net als het leven in een stedelijke context. Kortom, kenmerken die wijzen op een maatschappelijk meer kwetsbare positie. Ook jonge moeders met jonge kinderen hebben een grotere kans om fysiek geweld te vertonen. Tot slot is het opvallend dat jongens vaker het slachtoffer zijn van extreem geweld en meisjes eerder het slachtoffer zijn van verwaarlozing. Meisjes zijn ook vaker het slachtoffer van seksueel overschrijdend gedrag en van kwetsende en discriminerende opmerkingen, vooral dan binnen de school en in de vrijetijdscontext.

Beperkte kennis van jeugdhulp

Het onderzoek bevestigt nogmaals dat kinderen en jongeren voornamelijk hulp zoeken in hun onmiddellijke omgeving. De professionele organisaties komen nauwelijks in beeld. Verschillende kinderen en jongeren geven zelfs mee bij niemand terecht te kunnen als ze met een probleem zitten.

Besluiten uit signalen die ons via klachtenonderzoek bereiken worden meegenomen naar de aanbevelingen.

3.2 Aanbevelingen

Geweld op kinderen krijgt vandaag de dag zeer veel aandacht. De misbruiken binnen de Kerk en de daaruit voortvloeiende Bijzondere Commissie in het federale parlement hebben een stroom aan informatie, feiten en tekorten binnen het beleid blootgelegd. Van belang hierbij is of de reacties op die analyse adequaat zijn. Want er gebeurt al veel op het terrein en er wordt er al jaren gewerkt aan de agendering van geweld op kinderen.

Zo werd in het voorjaar van 2011 het Vlaams Forum Kindermishandeling opgericht. Dit Forum zal goede praktijken en knelpunten in de samenwerking tussen politie, justitie en hulpverlening over kindermishandeling behandelen. Daarbij zal het Forum zich baseren op signalen uit alle Vlaamse gerechtelijke arrondissementen. Daarnaast zal het Forum de bevoegde ministers adviseren over de aanpak van mishandeling en misbruik naar de brede bevolking toe. En wil het Forum in de toekomst ook hulpverleners en actoren van politie en justitie ondersteunen in de aanpak van kindermishandeling.

Ook vanuit internationale hoek dringt men er op aan om geweld tegen kinderen te voorkomen en er adequaat op te reageren. Vijf jaar geleden legde speciale rapporteur van de Verenigde Naties Sergio Pinheiro het toonaangevend rapport *'World report on violence against children'* voor aan de Vlaamse overheid. Dit rapport bevatte 12 algemene aanbevelingen.²⁷ In 2010 verfijnde zijn opvolgster, Maria Santos Pais, deze verder. Zij pleit voor een allesomvattende strategie tegen geweld op kinderen in elke lidstaat. Daarnaast streeft ze naar een expliciet verbod van alle vormen van geweld. Verder wil ze nationale gegevensverzameling en onderzoek duurzaam maken.

Maar wat is dan een goed Vlaams kinderrechtenbeleid op vlak van geweld op kinderen? En hoe vertaalt zich dat in goede maatregelen? Welke maatregelen zijn absoluut noodzakelijk?

Het Comité voor de Rechten van het Kind publiceert op regelmatige basis een 'General Comment' of Algemene Commentaar. Daarin kaart het Comité aan dat Staten snel hun verplichtingen uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind moeten opnemen. Het gidst de staten in het nakomen en vertalen van hun verplichtingen uit de artikelen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

In maart van 2011 heeft het Comité voor de Rechten van het Kind een 'General Comment' gewijd aan geweld op kinderen.²⁸ Dat het Comité haar dertiende commentaar ophangt aan artikel 19 dat handelt over geweld op kinderen, geeft het enorme belang aan dat het Comité hecht aan deze problematiek. Ook de 8ste Algemene Commentaar handelde al over de rechten op bescherming tegen lijfstraffen.

Naast de extra aandacht voor de verplichtingen wil het Comité met de Algemene Commentaar een overzicht geven van de wetgevende, gerechtelijke, administratieve, sociale en educatieve maatregelen die lidstaten moeten nemen om de geïsoleerde, gefragmenteerde en reactieve initiatieven met een beperkte invloed op kinderen te overstijgen. Het document wil daarnaast de lidstaten een basis voorzien om een coördinerend kader te ontwikkelen voor het elimineren van geweld.

²⁷ PINHEIRO, P.S., 2006, *World report on violence against children* <http://www.violencestudy.org/r229>

²⁸ United Nations, 2011, *General Comment No 13. Article 19: The right of the child to freedom of all forms of violence*, CRC/C/GC/13., http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.13_en.pdf

We gebruiken dit document als basis voor een aantal aanbevelingen. De belangrijkste zijn:

- het verbod op lijfstraffen,
- een degelijke rechtsingang voor minderjarigen,
- de noodzaak aan (seksuele) vorming en gezinsondersteuning,
- de uitwerking van een stappenplan,
- het versterken van de eerstelijns hulpverlening,
- en de installatie van een nationaal coördinerend kader.

3.2.1 Verbod op lijfstraffen in de wetgeving

Meerdere internationale organisaties klaagden België in het verleden aan en veroordeelden ons land omwille van het gebrek aan wetgeving die lijfstraffen verbiedt.^{29 30}

Dit gebeurde ook recent nog. In 2010 adviseerde het VN-Comité voor de Rechten van het Kind de Belgische Staat nogmaals om wetgevende maatregelen te nemen die bestraffing van kinderen in het gezin, op school en in instellingen verbieden. Daarnaast stelde het VN-Comité ook voor om openbare voorlichtingscampagnes te organiseren. Die campagnes moeten niet alleen de negatieve gevolgen van lijfstraffen in de kijker plaatsen. Ze moeten de bevolking ook aanzetten om positieve, niet-gewelddadige vormen van disciplineren te hanteren. Tot slot vroeg het Comité om doeltreffende procedures en mechanismen om klachten te ontvangen, te controleren en te onderzoeken.³¹

In de voorbije 10 jaar passeerden enkele wetgevende voorstellen in verband met geweld op kinderen de revue in de Kamer en de Senaat.³² Tot op heden zijn deze wetsvoorstellen echter niet aangenomen. Deze wetsvoorstellen willen een tweede lid in artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek invoegen. Dat zou het principe van een geweldloze opvoeding opnemen in het Belgisch recht. Bovendien zou deze toevoeging verbieden om lichamelijke straffen of andere vormen van psychisch of fysiek geweld toe te passen op kinderen. Deze wetswijzingen hebben niet de bedoeling om ouders of opvoedingsverantwoordelijken strafrechtelijk te kunnen vervolgen. De indieners willen veeleer duidelijk maken dat het onaanvaardbaar en onwettig is om een kind te slaan.

Dit is ook de visie van het Kinderrechtencommissariaat. We geloven sterk in zo een verbod als maatschappelijk signaal. Geweld op kinderen mag niet getoleerd worden. Waarom verbiedt de wet seksueel misbruik wel en andere vormen van geweld niet? Een verbod op geweld op kinderen zou mensen alerter maken voor de problematiek. Het wettelijk verbod kan een ontradend effect hebben.

Dit moet gepaard gaan met een breder debat over geweld tegenover kinderen. Pas dan is het zinvol. Geweld beheers je niet door het blind te censureren of door het van bovenaf te verbieden. We moeten het geweld proberen begrijpen, maar tegelijk ook in staat zijn om te interveniëren wanneer het moet.

We kunnen dan ook feitelijk opvoedingsactiviteiten bij sturen waar nodig. Dat

²⁹ Resolutie ResChS (2005) 10, collectieve klacht nr. 21/2003 door de Wereldorganisatie tegen foltering (OMCT) tegen België, goedgekeurd door de Raad van Ministers op 8 juni 2005

³⁰ Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child : Belgium. 13/06/2002. CRC/C/15/Add.178 www.unhcr.ch.

³¹ Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention Concluding observations: Belgium. 18/10/2010. CRC/C/BEL/CO/3-4 www.unhcr.ch.

³² Wetsvoorstel tot invoeging van een artikel 371bis in het Burgerlijk Wetboek, Parl. St., Senaat, 2002-2003, 149/1. Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek, teneinde daarin het recht op een geweldloze opvoeding op te nemen alsmede het verbod op het plegen van psychisch of lichamenlijk geweld op kinderen., Parl.St., Senaat 2005-2006, nr. 1581. Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek, teneinde daarin het recht op een geweldloze opvoeding op te nemen alsmede het verbod op het plegen van psychisch of lichamenlijk geweld op kinderen., Parl.St., Kamer 2007-2008, nr. 1376.

moet uiteraard gebeuren in samenspraak met alle betrokkenen, inclusief opvoeders en minderjarigen zelf. Dit betekent dat we twee zaken op elkaar moeten afstemmen. Enerzijds hebben kinderen recht op een goede opvoeding en op bescherming van hun fysieke integriteit en andere rechten. Daarbij moeten we ook rekening houden met de onderlinge afhankelijkheid tussen kinderen en opvoeders. Maar anderzijds moeten we ook de nodige aandacht hebben voor zorg als essentiële dimensie in de opvoeding.³³

3.2.2 Rechtsingang tot de jeugdrechter, ook voor minderjarigen

Wat kunnen minderjarigen doen als ze slachtoffer zijn van een misdrijf zoals slagen en verwondingen of aanranding? Ze kunnen zelf, zonder hulp van een volwassene, klacht neerleggen bij de politie. Maar ze kunnen niet zelf naar de rechter stappen om hun rechten op te eisen.

Dat zorgt voor problemen. Soms willen of kunnen ouders hun kind niet vertegenwoordigen. Of gaat het net om een probleem dat zich tussen ouders en kind afspeelt. De procesbekwaamheid van minderjarigen en het recht op bijstand van een advocaat is dan ook belangrijk.³⁴ Het is immers het sluitstuk van rechtsbescherming. Als niemand anders het voor de minderjarige opneemt, moet de minderjarige zelf naar de rechter kunnen stappen.

We pleiten er ook voor dat minderjarigen rechtstreeks toegang hebben tot de jeugdrechter. Een minderjarige moet zelf naar de jeugdrechter kunnen stappen als hij hulp zoekt voor van een problematische opvoedingssituatie.

3.2.3 Installeren van een stappenplan voor detectie en vorming

De Bijzondere Commissie rond Seksueel Misbruik stelt voor dat alle organisaties en beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg, het onderwijs, de kinderopvang, de jeugdzorg en de welzijnssector binnen hun organisatie een stappenplan opstellen. Dat stappenplan maakt duidelijk hoe de organisatie met signalen en gevallen van seksueel misbruik omgaat.

Protocollen, stappenplannen of handvatten die professionelen bijstaan in het herkennen van signalen van geweld op kinderen zijn een meerwaarde. Het Kinderrechtencommissariaat stelt dan ook voor om dit uit te breiden naar alle vormen van geweld.

In Nederland bestaat in dat verband een interessant initiatief. Sinds begin 2011 zijn alle professionals die met jeugd in aanraking komen verplicht om een meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld te gebruiken.³⁵ Dit is een stappenplan dat zegt wat ze kunnen doen bij (vermoedens van) kindermishandeling. In een vijftal stappen, die niet dwingend zijn, kan de beroepskracht nagaan of er sprake is van verontrustend geweld. Op basis hiervan kan hij dan besluiten al dan niet professionele hulp te zoeken.

Meer overleg en coördinatie van goede praktijken

Om een goed stappenplan op te stellen is er meer overleg en coördinatie tussen de verschillende sectoren nodig. Zo vraagt de Vlaamse Sportraad om voor de sportsector een leidraad met 'good practices' uit te werken. Ze ijveren ook voor de oprichting van een kenniscentrum om trainers en begeleiders te ondersteunen.³⁶ In het protocol over kindermishandeling verbinden de minister van Justitie en

33 BOUVERNE-DE BIE, M., D. REYNAERT & R. ROOSE, 2009, *Reflectie: De pedagogische tik. Een pleidooi voor welke opvoeding?* Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten, 1, 35-40

34 KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, 2008, *Recht op recht. Pleidooi voor een volwaardige rechtsbescherming voor minderjarigen.* www.kinderrechten.be

35 <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kindermishandeling/meldcode-kindermishandeling-en-huiselijk-geweld>

36 Advies SARC – Vlaamse Sportraad: *Kindermisbruik in de sport*, 12 juli 2011. www.cjsm.vlaanderen.be

de minister van Welzijn zich tot een gemeenschappelijke richtlijn voor de bestrijding van kindermishandeling, het stappenplan kindermishandeling. Ook verschillende andere sectoren denken momenteel over de aanpak van geweld en misbruik na.

Het is dan ook belangrijk om de opgebouwde expertise onderling uit te wisselen. Er bestaan al verschillende modellen, handvatten en routekaarten op het terrein.³⁷ Het Vlaams Forum Kindermishandeling kan een centrale rol spelen bij de verdere implementatie hiervan.

Specifiek stappenplan voor een pestbeleid op school

Scholen reageren niet altijd even adequaat op pestgedrag tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en leerkrachten. Dat blijkt uit ombudsklachten. De betrokkenen blijven te vaak in de kou staan. Scholen herleiden het probleem tot een individueel probleem van weerloosheid van het kind in kwestie.

Het Kinderrechtencommissariaat vindt het belangrijk dat elke school waakzaam is voor de pestproblematiek en een degelijk pestbeleid uitwerkt. Kinderen hebben nood aan nauwkeurige, toegankelijke en aan hun leeftijd aangepaste informatie. Daarnaast hebben ze ook vaardigheden nodig en inzicht in bepaalde risico's en zelfbeschermingsmechanismen, onder meer op vlak van ICT. We stellen dan ook voor om methodieken te ontwikkelen die het sterk toegenomen cyberpesten moeten tegengaan. De publicatie van het departement Onderwijs 'Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid' is alvast een goede insteek.³⁸

3.2.4 Versterk bestaande hulpverlening als meldpunt voor alle vormen van geweld

De Bijzondere Commissie vindt dat er één centraal meldpunt moet komen voor alle feiten van seksueel misbruik, en dit zowel voor minderjarige als voor meerderjarige slachtoffers. Als reactie op deze aanbeveling kondigde de minister van Sport in het Vlaams parlement aan om één centraal meldpunt te installeren, en dat in overleg met de ministers van Welzijn, Onderwijs en Jeugd.³⁹

Het Kinderrechtencommissariaat schaaft zich achter de idee van een centraal meldpunt. Belangrijk daarbij is om geweld op kinderen en jongeren niet te vernauwen tot seksueel misbruik. De cijfers in onze studie geven aan dat fysieke mishandeling, verwaarlozing, emotionele verwaarlozing en getuige zijn van geweld veel vaker voorkomen. De meeste slachtoffers leven bovendien in een complex geheel van geweld en verwaarlozing. Het centraal meldpunt hanteert bijgevolg best een brede definitie van misbruik en geweld.

Om het centraal meldpunt concreet in te vullen, worden de bestaande Vertrouwscentra Kindermishandeling best versterkt. Dit kan onder meer door hun actiedomein uit te breiden naar alle vormen van geweld. Kinderen en jongeren kennen de hulpverlening namelijk nauwelijks en consulteren ze al helemaal

³⁷ Studiedag Uit De Marge (Vlaams Steunpunt voor werkingen maatschappelijk kwetsbare jeugd), Jeugdwerkers en kindermishandeling, 26 mei 2011. In samenwerking met Steunpunt Algemeen Welzijnswerk ontwikkelde Uit De Marge een 'routekaart familiaal geweld voor jeugdwerkers'. Dit handelingsplan bij een vermoeden van familiaal geweld biedt een duidelijk houvast voor jeugdwerkers en coördinatoren.

³⁸ DEBOUTTE, G., 2008, *Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*. Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming in samenwerking met het Project Verbondenheid

³⁹ Vraag om uitleg van mevrouw Marijke Dillen tot de heer Philippe Muyters, Vlaams minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport, over bepaalde aanbevelingen van de bijzondere Kamercommissie 'Seksueel Misbruik' - 1921 (2010-2011)
Vraag om uitleg van mevrouw Ulla Werbrouck tot de heer Philippe Muyters, Vlaams minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport, over seksueel misbruik in de sportsector - 1946 (2010-2011)
Vraag om uitleg van mevrouw Katrien Schryvers tot de heer Philippe Muyters, Vlaams minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport, over de opvolging van de aanbevelingen van de bijzondere Kamercommissie 'Seksueel Misbruik' - 2018 (2010-2011)

niet.⁴⁰ Dat blijkt uit een eigen onderzoek over de toegankelijkheid van de jeugdhulpverlening uitgevoerd bij 3000 kinderen en jongeren. Ook dit onderzoek bevestigt dit. Een bijkomend meldpunt zou het kluwen aan hulpverlening alleen nog groter maken.

3.2.5 Naar een sterkere eerstelijnsbulpverlening

Binnen de hulpverlening bestaan er op het terrein veel efficiënte, kleinschalige projecten. Deze missen echter te vaak een duidelijke structurele inbedding. Dit gebrek aan inbedding heeft zware gevolgen. Er is geen continuïteit in dienstverlening, er is geen bestaanszekerheid en budgetten worden voortdurend herverdeeld. Gevolg: een tekort aan mankracht, waardoor het niet mogelijk is om echt duurzaam preventief of out-reachend te werken. Hierdoor kunnen de hulpverleners ook moeilijk in de 'breedte' werken of instaan voor de nodige opvolging.

Maar niet alleen binnen de hulpverlening is het nodig om de eerstelijnsbulpverlening te versterken. Ook binnen de school en vrijetijdscontext is er nood aan een bemiddelende eerstelijnsdienst. Die kan zich neutraal opstellen bij een conflict tussen een minderjarige en een sportclub of school, en dat voor alle mogelijke vormen van geweldsmisbruiken.

Maar de hulpverlening moet ook toegankelijker worden. De bestaande hulpverlening moet meer bekend, bereikbaar, beschikbaar en begrijpbaar worden. De Kinder- en Jongerentelefoon (KJT) en de Jongeren Advies Centra (JAC) zijn daarbij de belangrijkste spelers.

3.2.6 Extra aandacht voor risicogroepen

De gezinsondersteuning voor kinderen met een handicap moet uitgebreid worden. Kinderen met een handicap hebben andere opvoedingsnoden en hebben meer kans om met geweld geconfronteerd te worden. Niet alleen binnen de gezinscontext, maar ook binnen kinderopvang, de school en de vrijetijdscontext hebben deze kinderen hogere risico's op gewelddelicten. Dit geldt trouwens ook voor andere risicogroepen: kinderen van allochtone afkomst, kinderen in eenoudergezinnen en kinderen in armoede.

Een heel specifiek probleem zijn de schadelijke traditionele gebruiken van genitale verminking en de commerciële uitbuiting van kinderen. Veel hulpverleners voelen zich niet goed uitgerust om dergelijke vormen van geweld aan te pakken of te voorkomen.

3.2.7 Een sociaal beleid tegen kansarmoede

Bijkomende gezinsondersteuning voor kansarme kinderen is nodig, maar is niet voldoende. Daarnaast zijn bijkomende investeringen nodig in een sociaal beleid dat kansarmoede terugdringt. Leven in kansarmoede op zich is een vorm van institutioneel geweld. Of zoals Peter Adriaenssens het stelt: *'Niet handelen tegen armoede is een vorm van institutionele kindermishandeling'*.

Materiële armoede leidt niet alleen tot ondervoeding. Kinderen in armoede krijgen ook weinig stimulansen of worden zelfs emotioneel verwaarloosd. Materiële armoede heeft ook invloed op hun gezondheid en onderwijs. En die hebben op hun beurt dan weer een invloed op de cognitieve en lichamelijke ontwikkeling van het kind.

Economische zekerheid bieden is dus slechts één van de vele maatregelen om kansarmoede bij kinderen aan te pakken. Daarnaast zijn nog heel wat maatregelen nodig: de gezondheid versterken, de toegang tot de gezondheidszorg

40 KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Toegankelijke Jeugdhulpverlening? Deel 2: 3000 minderjarigen bevraagd, 2007*, 58 p.

verbeteren, investeren in een behoorlijke huisvesting, ongelijkheid in het onderwijs bestrijden, de veiligheid en ontwikkelingskansen verbeteren, participatie stimuleren en een menswaardige levensstandaard garanderen.⁴¹

3.2.8 Vorming en sensibilisering van alle betrokkenen

Extra aandacht voor geweld tussen kinderen en jongeren onderling

Onze studie toont aan dat er veel geweld is tussen minderjarigen onderling. Bovendien doen er zich vooral op school allerlei vormen van geweld voor. Door inzicht te verwerven in de verschillende perspectieven van geweld kunnen we beter rekening houden met de rituelen die kinderen en jongeren zelf ontwikkelen om met geweld of met de invloed van de groep om te gaan.

Kinderen en jongeren moeten leren om geweld in zijn diverse vormen te lezen. In het schoolcurriculum kan hier meer aandacht aan besteed worden. Dit kan bijvoorbeeld door kinderen en jongeren de verschillende genres van geweld in cultuurproducten zoals film en games te leren analyseren en erkennen.

Daarnaast moeten kinderen en jongeren ook leren voor zichzelf op komen. Ze moeten hulp krijgen bij het doorvertellen. En ze moeten leren hoe te reageren nadat ze met geweld te maken kregen. Dit kan door ze te informeren over wat leeftijdsgenoten en volwassenen wel en niet mogen doen, en over wie ze in vertrouwen kunnen nemen in de school en vrijetijdscontext.

Er zijn verschillende mogelijkheden om dit te realiseren. Zo kunnen scholen aan de slag gaan met bestaande programma's over kennis en over hoe omgaan met geweld, pesten en misbruik⁴² of ze kunnen in spelen op de leefwereld van jongeren.

STUKYOUTOO is op dat vlak een interessant initiatief. YouTube-filmpjes maken hierin verhalen van alle vormen van geweld toegankelijk voor jongeren.⁴³

Gerichte, structureel ingebedde sensibiliseringscampagnes

Populatiegerichte campagnes kunnen bijdragen tot een betere opvoeding. De effecten zijn echter moeilijk aantoonbaar en kunnen de ernstige vormen van geweld onmogelijk voorkomen. Eind 2003 evalueerden onderzoekers een publiciteitscampagne van en over de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's), de Nederlandse tegenhangers van onze Vertrouwenscentra Kindermishandeling (VK's). Op basis van deze evaluatie stelden de onderzoekers voor om veeleer doelgroepspecifieker te werk te gaan.⁴⁴ Het is beter om de meldingsbereidheid van 'relatieve veelmelders' zoals leerkrachten en schoolartsen aan te wakkeren.

⁴¹ Advies van het Kinderrechtencommissariaat *Visie en voorstellen vanuit een kinderrechtenperspectief over armoede en sociale uitsluiting* Stuk 580 (2009-2010) – Nr. 1, 16 juni 2010 (2009-2010). <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2009-2010/g580-1.pdf>.

⁴² DEBOUTTE, G., 2008, *Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*. Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming in samenwerking met het Project Verbondenheid

⁴³ Bzn De Stobbe is een centrum voor integrale gezinszorg in het Antwerpse. Waar gewerkt wordt met gezinnen waarin huiselijk geweld voorkomt. In 2001 werd BZN Atlas opgericht om initiatieven te nemen die zich richten op de wortels van geweld. Zie meer: <http://www.bznatlas.be>

⁴⁴ HOEFNAGELS, C. & M. ZWIKKER, 2007, *Meer meldingen en adviesvragen na campagne AMK, Jeugd en Co*, 1, 3, 14-21.

We moeten grote sensibiliseringscampagnes dus wel structureel inbouwen, maar we moeten ze gericht maken. In plaats van campagnes te richten naar de totale bevolking is het zinvoller om via evidente partners geweld op de agenda te krijgen en te houden. We denken hierbij aan organisaties zoals Kind&Gezin, scholen, Centra voor Leerlingen Begeleiding (CLB's), sportverenigingen...

Dit houdt in dat niet alleen consultatiebureaus of huisartsen informatie over gewelddoos opvoeden aanbieden, maar dat deze informatie ook op andere plaatsen beschikbaar is. Dit kunnen tal van plaatsen zijn waar ouders en kinderen regelmatig komen zoals scholen, kinderopvang en vrijetijdsorganisaties. Verder betekent dit ook dat deze voorlichting systematisch onder de aandacht moet blijven of herhaald worden.

Extra aandacht voor risicogroepen

Daarnaast is ook meer ondersteuning nodig in wijken en bij bepaalde bevolkingsgroepen met een verhoogde opvoedingsproblematiek. Om geen doelgroepen te stigmatiseren, moet het aanbod zo ingericht worden dat de doelgroepen er ook gebruik van maken. Dat kan door ouders, maar ook kinderen en jongeren uit dergelijke risicogroepen intensiever te betrekken bij het ontwikkelen van deze preventieprogramma's. Zo werkte Sensoa in het recente verleden een relationele en seksuele voorlichtingsmodule uit, die ze aanpaste voor nieuwkomers in Vlaanderen.⁴⁵ Het is dan ook nodig om meer intercultureel te werken. Daarnaast moeten we ook de deskundigheid bevorderen. Dit kan door bijvoorbeeld bijkomende trainingen te geven, ideeën uit te wisselen binnen netwerken of gevallestudies te bespreken.

3.2.9 Seksuele vorming tegen seksueel misbruik

Seksueel misbruik bestrijden betekent ook dat er een beleid rond relationele en seksuele vorming ontwikkeld moet worden.⁴⁶ Er is nood aan een brede kijk op seksuele gezondheid en seksuele ontwikkeling, met aandacht voor plezier en genot, respect voor diversiteit en ervaring, voorkeur en beleving. Vooral het versterken van seksuele opvoeding ten aanzien van meer kwetsbare doelgroepen verdient extra aandacht. We denken hierbij bijvoorbeeld aan jonge tieners of jongeren waar seksualiteit thuis een taboe blijft.

3.2.10 Nationaal coördinerend kader op geweld op kinderen

Het Comité voor de Rechten van het Kind pleit voor een 'coördinerend kader over geweld tegen kinderen'. Dat moet alle kinderen beschermen tegen geweld in al zijn vormen en moet ondersteuning geven aan een beschermende omgeving. Dit kader moet een referentiekader zijn bij alle interventies zoals bedoeld in artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Het moet van toepassing zijn op alle mogelijke maatregelen die nodig zijn in elk stadium van deze interventies, en dat binnen de verschillende bevoegdheidsdomeinen.

Hoewel er een veelheid aan projecten bestaat rond geweld, is er geen gecoördineerde aanpak en visie over geweld tegen kinderen in Vlaanderen. Dat stelt het Vlaams Jeugdbeleidsplan vast.⁴⁷ Om succes te boeken is een procesmatige aanpak nodig. Om te komen tot een systeem van participatie, provisie en bescherming tegen alle vormen van geweld. Dat systeem moet voortbouwen op de sterke punten in de bestaande formele en informele structuren, diensten en organisaties. We moeten leemten identificeren en invullen, op basis van de verplichtingen

⁴⁵ ALLOO, T., JANSSENS, S., JOOS, E., ROUMANS, P., SCHELFHOUT, A. & S. VAN DEN BOGAERT, 2008, *Evaluatie Idriss Vormingsprogramma over seksuele gezondheid voor nieuwkomers in Vlaanderen. Eindverslag Interdisciplinair Project Opleidings- en onderwijswetenschappen*, Externe opdrachtgever: Sensoa, Ua: Wetenschapswinkel.

⁴⁶ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, 2011, *Jongeren en seksualiteit. Het recht op seksuele ontwikkeling. Visie en aanbevelingen*. www.kinderrechten.be

⁴⁷ *Naar een Jongerenpact 2020 Vlaams Jeugdbeleidsplan Prioriteiten voor de regeerperiode 2010- 2014*. http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/jeugd_kinderrechtenbeleid_doc/jbp3/VR20110128-VJBP.pdf

uit het Verdrag in het algemeen, en in artikel 19 in het bijzonder. Het is een participatieproces waar de eigen inbreng van alle belanghebbenden noodzakelijk is: NGO's, onderzoeks- en middenveldorganisaties, deskundigen, ouders én kinderen. Dergelijke beleidsplanning moet een transparant en inclusief proces zijn, met volledige transparantie naar het publiek en met waarborgen van de betrokken Vlaamse regering.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit er om een overheidsorgaan op te richten dat instaat voor de coördinatie, strategieën en dienstverlening rond geweld op kinderen. Vraag is of die structuur niet al voorhanden is om deze coördinerende rol op zich te nemen. We denken hierbij specifiek aan het Vlaams Forum Kindermishandeling (VFK), dat de samenwerking tussen politie, justitie en hulpverlening in goede banen moet leiden. Daarnaast heeft het forum ook al een adviserende en een sensibiliserende rol op vlak van efficiënte maatregelen in de aanpak van mishandeling en misbruik. Het VFK lijkt ons het best geplaatst om de wetgevende, administratieve, sociale en educatieve maatregelen en stadia van interventie op elkaar af te stemmen en te integreren. Zij kunnen instaan voor een beleid waarbij kinderen automatisch houder zijn van protectie-, provisie- en participatierechten, en niet enkel begunstigden zijn van welwillende activiteiten van volwassenen.

Colofon

Kinderrechtencommissariaat, dossier

Geweld gemeld en geteld.

Aanbevelingen in de aanpak van geweld tegen kinderen en jongeren.

September 2011

Redactie

Lieven De Rycke

Bruno Vanobbergen

Dominique van den Akker

Hilde Cnudde

Met dank aan

Alle kinderen en jongeren die meewerkten aan dit onderzoek. De ouders, leerkrachten en scholen van deze kinderen en de verschillende onderwijsnetten.

De leden van de stuurgroep

Eric Van Dooren (Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel), Nils Duquet (Vredesinstituut), Gie Deboutte (Instituut voor Criminologie KUL), Hubert Van Puyenbroeck (Kind & Gezin), Dirk Broos (Kabinet Welzijn, Gezondheid & Gezin) en Christel De Craim (Dienst voor Strafrechtelijk beleid – FOD Justitie). Geconsulteerde experts kindermishandeling bij het VK Brussel: Erik Van Dooren, Sarah Cornelis, Karolien De Ruyck, Liselot Desmet, Johan Galle, Goedele Keymolen en Evi Verdoodt.

Andere experts

Marjan Storme (Gezinsplaatsing - Sociaal Centrum, Gent), Vera Van Thielen, Sandy Creus en Leen Beer-naert (CAW Visserij, Gent), Frances Van Belle, JAC, Gent), Els Bogaert (Slachtofferhulp Kinderwerking, CAW Regio Dendermonde) en Elsie Vermeulen (Slachtofferhulp, CAW Zuid Oost-Vlaanderen). Voor de CLB-koepels: Piet Casier, An Victoir en Lieve Feys (VCLB) en Inge Van Trimpont (CLB, GO).

Kind & Samenleving en in het bijzonder Hilde Lauwers voor het kwalitatief onderzoek.

De Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Klinische en Levensloopspsychologie, faculteit voor psychologie en educatiewetenschappen, en in het bijzonder Cathrine Gies en Johan Vanderfaillie voor het kwantitatief onderzoek

Eindredactie

Lieven De Rycke

Taalcorrectheid

CIBE Communicatie

Vormgeving

CIBE Communicatie

Cover

CIBE Communicatie

Druk

Drukkerij Artoos

Verantwoordelijke uitgever

Bruno Vanobbergen

Kinderrechtencommissaris

Leuvenseweg 86

1000 Brussel

ISBN: 9789077021217

Wettelijk Depotnummer: D/2011/9680/2

Dit dossier is ook online beschikbaar op www.kinderrechten.be

Op verschillende beleidsniveaus zijn Parlementairen en ministers actief om seksueel misbruik en ander geweld tegen kinderen te bestrijden. Er is geweld binnen het gezin, maar ook geweld op school, in de jeugdbeweging, of op de sportclub verdient onze aandacht. Kennis en cijfermateriaal over deze problematiek is nog zeer versnipperd.

Nochtans stelt het Kinderrechtenverdrag uitdrukkelijk dat elk land de nodige maatregelen moet nemen om kindermishandeling te voorkomen en te bestrijden. De stem van kinderen en jongeren zelf mag hierin niet ontbreken.

Met dit dossier wil het Kinderrechtencommissariaat het perspectief van kinderen en jongeren aan bod laten komen. Het geeft een inkijk in de klachten over geweld die ons bereiken. Maar ook in de opvattingen van kinderen en jongeren over geweld, zorg en bestraffing, waarnaar we peilden in een kwalitatief onderzoek. Dit kwalitatief onderzoek zorgde voor een verfijnde vragenlijst die een 2000-tal kinderen en jongeren invulden. Via die weg vertellen kinderen en jongeren ons over hun ervaringen met geweld in hun gezin, op school en in hun vrije tijd. De onderzoeksresultaten tonen alvast dat verhoogde beleidsaandacht voor geweld tegen kinderen geen overbodige luxe is. Het Kinderrechtencommissariaat reikt hiervoor enkele pistes aan.

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86
1000 Brussel

tel.: 02-552 98 00
fax: 02-552 98 01

kinderrechten@vlaamsparlement.be
www.kinderrechten.be

